GOVORNA FLUENTNOST NASTAVNIKA U OSNOVNOJ ŠKOLI

Galić, Josipa

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:655593

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

Repository of Faculty of humanities and social sciences

zir.nsk.hr

UNIVERSITY OF SPLIT

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

GOVORNA FLUENTNOST NASTAVNIKA U OSNOVNOJ ŠKOLI

JOSIPA GALIĆ

SPLIT, 2021.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost

Hrvatski jezik i književnost / Povijest umjetnosti

Fonetika i fonologija

GOVORNA FLUENTNOST NASTAVNIKA U OSNOVNOJ ŠKOLI

Studentica:

Josipa Galić

Mentorica:

dr. sc. Anita Runjić-Stoilova, izv. prof.

Split, srpanj 2021.

SADRŽAJ:

1. UVOD 5

2. KOMUNIKACIJA 7

2.1. Definicije i proces komunikacije 7

2.2. Govor 8

3. JAVNI GOVOR 10

3.1. Retorika 11

3.1.1. Povijest i razvoj retorike kao discipline 12

3.1.2. Retorika danas 14

3.1.3. Retorika u obrazovanju 15

3.2. Dobar govornik 17

4. GOVORNA FLUENTNOST 20

4.1. Fluentan govor 19

4.2. Modalni izrazi 22

5. GOVORNA DISFLUENTNOST 24

5.1. Vrste disfluentnosti 25

5.2. Podjela disfluentnosti u spontanom govoru s obzirom na jezične razine 26

5.3. Govorne pogreške 28

5.3.1. Klasifikacija govornih pogrešaka 30

5.3.2. Ispravljanje pogrešaka u govoru 31

5.3.3. Poštapalice 33

6. ISTRAŽIVANJE 35

6.1. Cilj i hipoteze 35

6.2. Metodologija 35

7. REZULTATI I RASPRAVA 36
7.1. Analiza govora nastavnica 38
7.1.1. Razredna nastava *38*
7.1.2. Predmetna nastava *43*
7.2. Osvrt na rezultate istraživanja 48
8. ZAKLJUČAK 51
9. LITERATURA 52
SAŽETAK 56
SUMMARY 57

1. UVOD

„Na jednu kap istine dolazi ocean riječi.“
Helmar Nahr

Možemo reći kako govornik oduvijek teži idealnom govoru, govoru koji je gramatički korektan, vješto planiran, komunikacijski primjeren, ali i fluentan. Međutim, taj je ideal vrlo teško postići, osobito ako u obzir uzmemo komunikacijske uvjete u kojima se govor proizvodi te biološku prirodu i fiziološke karakteristike čovjeka. U tom je slučaju govor nerijetko opterećen različitim vrstama govorne disfluentnosti koje ukazuju na poteškoće u govornoj proizvodnji. Općenito govoreći, fluentnost se ponajprije odnosi na govorenje s lakoćom i na govorenje bez pogrešaka, oklijevanja i ispravljanja te se ona očituje u obliku senzitivnog barometra psihičkog i fizičkog integriteta (Sardelić i sur., 2001: 46). Naravno, ovakav je način proizvodnje fluentnog i tečnog govora izrazito multidimenzionalan i kompleksan proces (Andrijolić, 2016: 9) u kojem kognitivne, motoričke i jezične komponente moraju funkcionirati koordinirano jer bi u suprotnom moglo doći do netočnosti u govoru. S druge pak strane, nefluentan ili netečan govor je onaj u kojem postoje određena ponavljanja, oklijevanje, ispravljanje, poštapalice i slično uz brojne ostale govorne pogreške (Sardelić i sur., 2001: 46). Takav govor može se javiti kod bilo koje osobe u bilo kojoj situaciji. Većini je ljudi u cilju govoriti što vještije i sa što manje pogrešaka, što ukazuje na težnju za približavanjem govornoj idealnosti. Zbog toga se pitamo što je to što nekoga čini idealnim govornikom, a što će se i istraživati na primjeru nastavnika u osnovnoj školi.

Rad započinje definiranjem komunikacije, nastavljajući se na govor i njegovu proizvodnju, objašnjavajući neke od razloga zbog kojih govornik proizvodi i prenosi obavijesti slušatelju. Sljedeće se poglavlje odnosi na javni govor kao jednu od vrsta govora, u sklopu čega se donosi pregled povijesti retorike, promjene u njezinom razvoju te današnje njezino poimanje sa svim svojim funkcionalnostima, ali i negativnim aspektima. Obuhvaćen je i pojam uspješnog govornika te koje su to karakteristike koje određenog govornika mogu približiti idealnom govoru. Posljednje se teorijsko poglavlje dotiče fluentnosti i modalnih izraza kao jednog od sredstava koje, ako se koristi u dobroj mjeri, uvelike može pridonijeti kako eleganciji, tako i fluentnosti izraza te dislufentnosti i govornih pogrešaka koje se u govoru mogu javiti. Nakon teorijskog slijedi istraživački dio rada čiji je cilj prikazati složenost procesa proizvodnje govora

i disfluentnosti koje stoje na putu idealu govorništva, a koji se objašnjavaju različitim konceptima govorne proizvodnje. Disfluentnosti se istražuju na primjeru govora nastavnika osnovnih škola, kroz mjerenje parametara njihove govorne fluentnosti, gramatičke točnosti ili kompleksnosti njihova izričaja. Na primjeru istraživačkog dijela diplomskog rada prikazat će se kako su govor i njegova izvedba, ali i važnost slušanja i interpretacija publike ključne teme pomoću kojih se nastoji približiti govor kao moćno oružje koje, kada je jednom svladano, može biti presudno za uspjeh, osobito u onim strukama koje uvelike utječu na šire mase.

2. KOMUNIKACIJA

2.1. Definicije i proces komunikacije

Bez komunikacije ne postoji ni organizacija. Komunikacija predstavlja razmjenu informacija, ideja i osjećaja verbalnim i neverbalnim sredstvima koja su prilagođena društvenoj prirodi situacije (Jurković, 2012: 387). Ajduković i sur. (2014: 13) komunikaciju definiraju kao dijeljenje osjećaja, misli, ideja i stavova putem razmjene neverbalnih i verbalnih simbola, pri čemu svoje privatne osjećaje i misli dijelimo kroz komunikaciju s drugima. Čerepinko (2012: 21) komunikaciju tumači kao proces, prijenos određene informacije ili kao stvaranje određenog značenja. Možemo je promatrati iz različitih uglova, no ona općenito znači razmjenu poruka. Ukratko je definirana pojmovima pojmovima poput razmjene ideja i osjećaja te kao prijenos informacija (Jurković, 2012: 398). Počeci komunikacije javljaju se još s pojavom pračovjeka. Najstarija je zabilježena rasprava i informacija o komunikaciji nastala u Platonovo vrijeme, iako se ranije komunikacija poistovjećivala s retorikom, odnosno vještinom javnoga nastupa (Jurković, 2012: 398). Komunikacija se može javiti u različitim oblicima: pismena, usmena, verbalna, neverbalna i elektronička komunikacija. Međutim, Jurković (2012: 398) napominje kako su znanstvenici ustanovili i postojanje organizacijske komunikacije, pa tako krajem 20. i početkom 21. stoljeća nastaje nova disciplina, koja je zapravo plod suvremenog poslovanja.

Proces komunikacije jest model strukturiran sudionicima koji se u tom procesu nalaze, a da bi uopće započeo važno je postojanje poruke koja se želi prenijeti. Početak komunikacijskog procesa obilježava kodiranje poruke te njezino odašiljanje komunikacijskim kanalom, nakon čega slijede dekodiranje i zatvaranje komunikacijskog procesa povratnom spregom (Jurković, 2012: 389). Samim time komunikacija predstavlja prijenos informacije od jedne do druge osobe čija je namjera motiviranje i utjecanje na ponašanje, pa komunikacija među ljudima predstavlja priopćavanje određenog sadržaja, osjećaja o dotičnom sadržaju, osjećaja o sugovorniku i osjećaja o samome sebi (Jurković, 2012: 389). Komunikacija je u tom smislu učinkovita kada primatelj interpretira poruku na način na koji to pošiljatelj želi (Jurković, 2012: 389).

Razni su se autori bavili kompleksnošću komunikacijskoga procesa. Ipak, na komunikacijski su proces nedvojbeno najveći utjecaj imali matematičari Warren Weaver i Claude Shannon (Jurković, 2012: 389). Ono što u njihovoj definiciji procesa komunikacije nedostaje, a što će poslije biti spomenuto u okviru Horgina tumačenja govorne proizvodnje jesu povratne sprege. Oni, naime, zanemaruju kružnu dimenziju komunikacije, ne uzimajući u

obzir njezin dinamični i recipročni karakter. Jurković (2012: 389) navodi kako Weaver i Shannon komunikaciju uspoređuju s telefonskim razgovorom gdje se osoba koja govori smatra komunikatorom i koja telefonom (pošiljateljem) pretvara poruke u signale. Signali zatim putuju kroz telefon (kanal) i na kraju poruka dolazi do svog cilja, a to je mozak sugovornika.

Naravno, i komunikacija se vremenom razvijala i doživjela brojne promjene, osobito ako je povežemo s *e*-tehnologijom. Postala je brža, jednostavnija, masovnija, globalnija… Sve to nosi i svoje negativne strane i probleme i prepreke u komuniciranju, poput spolne barijere komuniciranja, međukulturalne komunikacije, tišine kao komunikacije, kulturalnog konteksta te „politički korektne" komunikacije (Jurković, 2012: 396). Svakako, komunikacija nam služi za postizanje brojnih ciljeva, stoga je nužno da bude uspješna te ne postoji nijedan segment djelovanja u kojem ona nije važna. Iako tehnologija trenutno možda prevladava stvarajući veliko interaktivno virtualno područje, budućnost ne možemo zamisliti bez komuniciranja jer ne postoji ništa što bi zamijenilo taj proces. Naravno, govor je samo jedna vrsta komunikacije, uz primjerice pismo i multimediju. Ipak, s obzirom da je upravo govor središnja tema istraživačkog dijela rada, važno ga je spomenuti.

2.2. Govor

Sokrat je rekao: „Govori da te vidim" (Kalpačina, 2016: 12). Iz samo četiri njegove riječi može se objasniti sav značaj govora u svakodnevnom čovjekovom životu i u njegovoj samoauktualizaciji. Dakle, upravo je govor jedan od načina koji nam pomaže da se predstavimo u najboljem svjetlu i da se ostvarimo na svim poljima u životu. Postoje brojna određenja govora, ali ga ukratko možemo definirati kao komunikaciju u kojoj zbog raznih vanjskih ili unutarnjih razloga, poticaja i motiva, čovjek ima tendenciju proizvesti, a zatim i prenijeti obavijest slušateljima, odnosno sugovornicima. Škarić (1986: 5) navodi kako nam se na prvu čini da je govor vrlo jasno određen te ga ne treba formalno definirati, osobito jer svatko može razlikovati govor od negovora. Dakle, govor je univerzalan pa ga možemo prepoznati i na jeziku koji nam nije razumljiv. Ipak, unatoč već njegovim brojnim definicijama, definirati govor nije nimalo lak zadatak. Škarić (1991: 75) ga definira kao optimalnu zvučnu čovječju komunikaciju, koja je oblikovana ritmom rečenica, riječi i slogova. Zbog toga je govor kao takav svojstven jedino čovjeku, odnosno biću koje je osposobljeno za govor. Govor se definira i kao realizacija verbalnoga simboličkog sustava, odnosno kao jezik u akciji. Na taj ga se način

može razmatrati kao integracija psiholoških, kognitivnih i socijalnih faktora koji djeluju sinkronizirano (Dobrota 2003 prema Jovanović-Simić i sur. 2017).

Škarić (1986: 4) navodi kako brojne činjenice upućuju da govor treba razmatrati kao na zasebnu ljudsku sposobnost, unatoč tomu što je povezan sa svim ostalim ljudskim sposobnostima. Npr. dijete u dobi od oko dvije godine nije sposobno za jednostavnije motoričke i mentalne aktivnosti, ali stječe složenu govornu kompetenciju. Također, na govor utječu motoričke i ostale nedostatnosti koje mogu zahvatiti samo govorne organe, iako je govor povezan s cijelim organizmom, mucanje je primjerice poremećaj koji se javlja samo u govoru i slično. Naposlijetku, bez govora čovjek je defektan (Škarić, 1986: 4). Da bi govornik uopće mogao prenijeti obavijest mora raspolagati određenim sredstvima kojima će to moći ostvariti, primjerice određeni medij ili sustav znakova. Samim time, logično je reći kako je prirodni jezik najprirodniji sustav znakova, a najprirodniji je medij upravo govor (Horga i Požgaj Hadži, 2012: 621). Dakle, u tom bi smislu, kako to Horga i Požgaj Hadži (2012: 621) navode, govornik predstavljao obavijesni procesor. Njegova je uloga proizvodnja obavijesti, koje zatim procesira i prenosi sugovorniku.

Mehanizmi se govorne proizvodnje mogu objasniti najrazličitijim modelima. Horga u svojim radovima ove tematike tvrdi kako je u tu svrhu široko prihvaćen Leveltov hijerarhijski i modularni model govorne proizvodnje (npr. Horga i Požgaj Hadži 2012; Horga i Liker 2016…). Prema njemu proizvodnja govora obuhvaća samostalno funkcioniranje konceptualizatora, formulatora, artikulatora i akustičko-fonetskog prostora. Započinje se konceptualnom razinom u kojoj govornik obavijesni sadržaj svog izraza planira u dva koraka, a to su makroplaniranje i mikroplaniranje. Makroplaniranje možemo povezati s planiranjem govornih činova (*speech acts*), dok mikroplaniranje mikroplanu daje strukturu (Đorđević 2015. prema Kovač i Horga 2010). Možemo reći kako govor, kada jednom završi makroplaniranje, postaje fluentan jer se tada oslobađaju resursi koji su nam uvelike potrebni u ostalim fazama govorne proizvodnje. Nadalje, predverbalnu obavijest oblikuje formulator gdje se primjenjuje jezični kod pojedinog prirodnog jezika. Dakle, najprije se gradi gramatička struktura obavijesti, a što uključuje odabir one jezične jedinice koja će prikladno prenijeti koncept obavijesti (odnosi se na semantiku), zatim se odabiru oblici leksičke jedinice koji među njima uspostavljaju nužne odnose (odnosi se na morfologiju), gdje je uključen i redoslijed tih odabranih jedinica (odnosi se na sintaksu) (Horga i Požgaj Hadži, 2012: 622). Drugi se korak odnosi na omogućavanje fonološkom procesoru da površinskim strukturama pridruži prozodijske i fonološke

segmentalne jedinice. Za drugi korak ponovno je zadužen formulator. Fonetski je plan završni rezultat jezičnoga kodiranja, gdje ključnu ulogu ima artikulator sa zadatkom pretvaranja fonetskog plana u govorne pokrete i zvuk, što ujedno predstavlja i finalni rezultat proizvodnje govora (Horga i Požgaj Hadži, 2012: 622). U smislu definiranja govora kao komunikacije, Škarić kounikacijski proces raščlanjuje na sedam sastavnica, a to su: izvor (I), enkoder (E), odašiljač (O), kanal (K), prijemnik (P), dekoder (D) i primalac (Pc). Najprije izvor proizvede obavijest ili informaciju, nakon čega ju enkoder oblikuje u poruku. Poruka se zatim u odašiljaču materijalizira u određeni signal koji je sposoban proći kanalom. Prijemnik signal preobražava u poruku, a dekoder poruku pretvara u obavijest. Na kraju primatelj tzv. povratnom spregom obavještava izvor da je primio obavijest, a komunikacijski je proces zatvoren u prsten (Škarić, 1986: 5).

3. JAVNI GOVOR

U svakodnevnom se životu, kada razgovaramo s drugima, služimo različitim vještinama. One uključuju oblikovanje poruka koje prenosimo publici, logično organiziranje misli, prilagođavanje povratnoj poruci slušatelja te pričanje različitih priča u svrhu postizanja efektnijeg dojma (Landripet, 2017: 10). U skladu s tim, govorništvo u velikoj mjeri traži upravo te vještine kojima se služimo u uobičajenoj komunikaciji. U govorništvu govor predstavlja osobitu vrstu djela koje ima već utvrđeni sastav i oblik. Govornik se trudi paziti na stil svog govora, pažljivije bira riječi, konstrukciju rečenica… On je ujedno i neizostavan znak na temelju kojeg slušatelji, bilo to nesvjesno ili svjesno, procjenjuju obrazovanje, kultiviranost i urbanost govornika (Kišiček i Stanković, 2014: 130). Prema Škariću (2000: 75), govor nastaje uzastopnim radnjama, a počinje prikupljanjem i pronalaženjem informacija. Zatim slijede raspoređivanje, sastavljanje, zapamćivanje te na kraju izricanje.

Sam govor dijelimo na privatni i na javni. Najveća je razlika među njima ta što u privatnom, neformalnom razgovoru čovjek može govoriti kako želi. Takav govor obiluje tuđicama, kolokvijalnim riječima i žargonom, a rečenice su najčešće krnje, pripadaju razgovornom stilu te se ne vodi računa o jezičnoj ispravnosti, kao ni o naglascima (Kišiček i Stanković, 2014: 131). Javni govor, s druge strane, traži bolje i ljepše govorenje nego što je to u privatnim situacijama. Govornik tada važe riječi, pazi na eleganciju i stil i pažljivo bira određene stilske figure kako ne bi zvučao klišejizirano. Stil koji dolazi do izražaja je retorički,

a po njemu se pojedini govornici i razlikuju (Kišiček i Stanković, 2014: 131). Govornici izborom riječi o sebi stvaraju dojam, govorna elegancija pridonosi cjeloukupnoj eleganciji, a ispravan govor stvara dojam stručnosti i kultiviranosti (Kišiček i Stanković, 2014: 133). Čerepinko (2012: 123) javni nastup, odnosno govor, definira kao kompleksnu komunikacijsku aktivnost kod koje verbalni, sadržajni dio mora biti u sintezi s neverbalnim. Samim time, dobar govor postaje uvjerljiv kada je uvjerljiv i govornik te kada on zaista vjeruje u ono što govori. S druge strane, javni se nastup ponekad označava kao govor ili govorništvo te je on proces govorenja pri kojem se pojedinac direktno obraća publici s ciljem da je informira, zabavi ili na nju utječe.[1]

Najraniji su oblici javne komunikacije zabilježeni s razvojem gradova i pojavom pismenosti još u Sumerana, a teorijski su modeli javne komunikacije izgrađeni u antičkoj Grčkoj. Prvi teoretičar jezika kojeg vezujemo uz javnu komunikaciju bio je Aristotel (Gazdić-Alerić, 2009: 27). Pod pojmom javne komunikacije Badurina (2001: 57) podrazumijeva uporabu jednog kolektivnog idioma osviještenih govornika te je javna komunikacija zapravo svaka komunikacija jezikom u kojoj postoji uzajamna svijest govornika o potrebi priklanjanja nekom zajedničkom idiomu, svojevrsnom obliku jezičnoga standarda. Naravno, raspravljati o javnom govoru neizostavno je bez retorike kao stupa koji se odnosi na teoriju i umijeće govora, osobito jer se, kako se razvijao govor, ujedno razvijala i retorika. Kako to Škarić (2000: 9) kaže: Gdje god se govori javno, govori se retorski. Takav se govor mjeri drugačijim mjerilom nego onaj privatni. U njemu je povećana odgovornost izgovorene riječi u istinitosti i djelotvornosti, u društvenoj korisnosti i opravdanosti, u toleranciji i etici, u estetici i govorno jezičnoj ispravnosti te u kulturi uopće. Dakle, u javnoj smo komunikaciji odgovorni za svaku riječ koju izgovorimo.

3.1. Retorika

Retorika svoje korijene vuče još od antičke Grčke, nastajući u okviru javnog života, a gdje su se redovito održavala govornička natjecanja. Kako se razvijala povijest tako su se mijenjale i razvijale i definicije retorike. U ovom je kontekstu važno spomenuti i Cicerona, koji, kako to Škarić (2000: 9) navodi, retoriku definira kao umijeće govorenja prilagođeno za uvjeravanje. Osim Cicerona, retoriku definira i Aristotel i to kao sposobnost uočavanja

[1] https://teodosijevic.com/uvod-u-javni-nastup/, pristupljeno 13. kolovoza 2021.

primarnog svojstva s kojim se nekoga može uvjeriti u nešto, a to se svojstvo nalazi u svakom predmetu ili pojavi (Škarić, 2000: 9). S obzirom na dvije prethodne definicije svakako možemo reći da je retorika sredstvo koje služi za uvjeravanje jer posjeduje određenu moć kojom utječe na emocije drugih čime se postupno počinju mijenjati i njihova stajališta i mišljenje, a što ih u konačnici i pokreće na djelovanje. S tim se slaže i Španjol Marković (2008: 15) napominjući kako se govorom može manipulirati, zavesti i upravljati slušateljima. U tom trenutku retorika može obuhvatiti i propagandu. No, ne možemo reći kako su propaganda i retorika isto, prvenstveno iz razloga što retorika ne koristi obmanu i autoritet za ostvarivanje vlastitih ciljeva. Ona slušatelja smatra važnim sudionikom komunikacije kojoj jest cilj uvjeriti, ali to postiže sasvim različitim sredstvima, uzimajući i govorna izražajna sredstva koja zatim oplemenjuje.

Iako je retoričnost jedna od bitnih oznaka suvremenoga svijeta, Škarić (2000: 7) navodi kako se nerado spominje jer oko sebe okuplja negativne konotacije. Također, ona je ljudima sinonim za nešto izlizano i staromodno, ali je unatoč tome od iznimne važnosti proučavati oblike javnog govorenja kojih danas ima više no ikada, a ne zaustavljati njihov razvoj (Škarić, 2000: 7). Između ostalog, globalizacija je donijela širok raspon shvaćanja retorike kao pojma, pa tako danas postoje i oni, većinom političari, koji se njome služe neetično i manipulativno. To se prvenstveno ogleda u retorici uvjeravanja, pregovaranja i debatiranja koja postaje manipulativna jer se tada biraju oni argumenti koji odgovaraju datoj situaciji.

3.1.1. Povijest i razvoj retorike kao discipline

Na povijest i razvoj retorike možemo gledati kao i na kulturni razvoj čovječanstva. To je zbog toga jer je upravo sposobnost govorenja ono što nas uzdiže na viši stupanj i bez čega ne bismo mogli zamisliti nikakav napredak. Retoriku u tom kontekstu možemo razmatrati i kao živu riječ i kao najstariju umjetnost koju je čovjek razvio (Matošić, 1941: 7). No, razvoj retorike seže daleko u prošlost, pa je tako možemo pratiti od starih Helena i primjera govorničkih vještina starih naroda, gdje su se posebno isticali veliki proroci poput Danijela, Jeremije, Ezekiela, Jone… (Štajminger, 2017: 10). U antičkoj su se Grčkoj oduvijek nalazili pojedinci koji su svojom riječju znali povesti gomilu i koji su bili posrednici između Boga i čovjeka. U Ateni je pogotovo tada životni uspjeh ovisio o umijeću govora. Umijeće govora postaje glavnom znanošću, retoričari postaju posebno cijenjeni, a govorništvo se počinje ubrajati u jednu od najplemenitijih osobina (Štajminger, 2017: 11). Veliki uspjeh doživljava s pojavom

sofista, Gorgijom i Protagorom, gdje je zanimljivo spomenuti kako je prema sofistima retorika oduvijek bila zanimljiva zbog zavodljivosti riječi (Prgomet, 2019: 3). Najpoznatiji su predstavnici sofista, poput Protagore i Gorgije, bili ujedno i filozofi te su samim time bili više nego samo učitelji retorike (Beker, 1997: 11). Sofisti su bili oni koji su njegovali i širili tadašnja znanja te osposobljavali mlade za stjecanje ugleda i javno-politički život.[2] Poslije su se pojavili protivnici sofista među kojima su najpoznatiji bili Sokrat i Platon.

U antičkoj Grčkoj retorika je zajedno s gramatikom, aritmetikom, logikom, glazbom, geometrijom i dijalektikom predstavljala sedam slobodnih vještina. Aristotel u svom djelu *Retorika* ističe zanimljivu poveznicu između retorike i dijalektike. Naime, dijalektika postavlja pitanja i traži odgovor na njih, a retorika ta ista pitanja mora znati dobro i argumentativno obrazložiti pred publikom. On donosi tri vrste govora, a to su sudski, politički i epideiktički (Aristotel, 2008: 46). Političko govorništvo je ono uzvišeno, sudsko je manje vrijedno jer u njemu susrećemo *optužbu i obranu*, dok se epideiktičko govorništvo odnosi na način na koji se iznosi argumentacija (Aristotel, 2008: 46). Smatra kako se uvjerljivost u govoru najvećim dijelom može postići čvrstim stavom i osobnošću govornika te atmosferom i ugledom. Aristotel razlikuje tri načina uvjeravanja, a to su *ethos, pathos* i *logos*. *Ethos* se odnosi na govornika i njegov karakter, točnije na govornikovu vjerodostojnost. Kako bi govornik mogao privući publiku, mora se prikazati kao osoba kojoj se može vjerovati i koja dobro poznaje temu, čime se apelira na inteligenciju, vrline, moral i percepciju pouzdanosti. Nadalje, *pathos* podrazumijeva emocije i uvjerenja publike te se njime u slušatelja pokušava izazvati empatija, apelirajući na motivaciju, osjećaje, predrasude i osjetila općenito. *Logos* se odnosi na činjenice, logiku i dokaze, stavljajući naglasak na racionalniju stranu uma publike.[3] Ove načine uvjeravanja možemo povezati i s Aristotelovom trojnom podjelom govora na sudski, politički i epideiktički, pa je tako primjerice za politički govor karakterističan *ethos,* za sudski *logos,* a za epideiktički *pathos* (Aristotel, 2008). Također, većina teoretičara sklona je *logosu,* iako i *ethos* i *pathos* pripadaju trima stupovima koji nose retoriku.

[2] (https://nova-akropola.com/filozofija-i-psihologija/filozofija/retorika-umijece-vodenja-duse/), pristupljeno 3. lipnja 2021.
[3] https://www.storyboardthat.com/hr/articles/e/etos-patos-logos, pristupljeno 3. lipnja 2021.

3.1.2. Retorika danas

Možemo reći kako je retorika istovremeno i stara i nova vještina, a promjene koje su se dogodile od njezinog razvoja do danas prikazane su u *tablici 1*, preuzetoj od Španjol Marković (2008: 16).

Tablica 1. *Usporedba retorike nekad i danas*

NEKAD	DANAS
rimski trg, agora	dvorana za prezentacije
senat ili otvoreni nastup	poslovna prezentacija u konferencijskoj dvorani
papirus	kompjutor ili *flip chart*[4]
govor tijela	govor tijela
trema	trema
struktura uvjeravajućeg govora	struktura poslovne prezentacije

Najveća razlika koja se u tablici može uočiti jest pojava tehnologije. Komunikacija postaje brža, globalna i multikulturalna, stoga ni ne čudi želja za vizualnom komunikacijom. U antici su mjesta govorenja bila na *agori*, glavnom grčkom trgu, a što je danas zamijenjeno različitim vrstama prezentacija, kao i tehnološkim pomagalima. U staroj su Grčkoj retori uvježbavali govor nadvikujući se s valovima, što danas naravno nije slučaj, no, način pripreme ostaje isti, primjerice govor tijela, redoslijed izlaganja teksta, tehnike disanja, svladavanje treme i slično (Španjol Marković, 2008: 25).

Suvremena se retorika danas smatra jednim od najvrjednijih alata za postizanje ciljeva u govorništvu. Novo i moderno vrijeme donijelo je neka nova pravila, ali se temelji retorike nisu mijenjali, iako se prilagođavaju suvremenom svijetu (Španjol Marković, 2008: 13). Danas retoriku smatramo interdisciplinarnom znanošću koja spaja različita znanja iz različitih područja poput fonetike, lingvistike, semiotike, komunikologije, psihologije i stilistike, integrirajući istovremeno i područje neverbalnog. Danas je moć retorike ponajviše vidljiva u politici, ali i u ostalim sferama života poput pravosuđa, školstva, novinarstva, književnosti i

[4] Ploča za pisanje koja se sastoji od papira i koja služi za prezentiranje.

slično, a sve s ciljem spajanja tradicije i tehnologije u moćno oružje koje služi za uvjerljivost, uspješnost i ostvarivanje većeg profita (Španjol Marković, 2008: 13). Međutim, ako u obzir uzmemo da retorika ima sposobnost uvjeravanja i oblikovanja mišljenja, uvidjet ćemo da je dovela do problema na koje se već odavno upozoravalo, a to su manipulacija i zlouporaba informacija. Ipak, svaka bi riječ koja se izgovori javno u pravilu trebala biti korisna, djelotvorna i istinita, gdje govornici vrlo često teže idealnom govoru koji. No, u tome ne uspijevaju uvijek.

3.1.3. Retorika u obrazovanju

Biti nastavnik ili predavač nije nimalo lak posao. Zahtijeva stručnost, retoričko znanje te psihološke, pedagoške i metodičke vještine. Nema sumnje da su profesori stručnjaci u predmetima koje predaju i da posjeduju nastavničke kompetencije. Međutim, što je s govorničkim vještinama? Najveći dio svog radnog vremena profesori provedu u učionici govoreći ispred skupine od tridesetak učenika. Njihova uspješnost u procesu odgoja i obrazovanja ovisi upravo o njihovim govorničkim vještinama. Tu ponajviše spadaju angažiranost, kompozicija predavanja, struktura rečenice, glas, pokret, pogled… Npr. profesori kemije, fizike, biologije, matematike i sličnih predmeta tijekom svog školovanja nisu bili pripremljeni za govorničke izazove u dovoljnoj mjeri.

Govoreći o retorici u obrazovanju potrebno je naglasiti kako tu postoji priličan problem. Naime, većina naših starijih profesora ima konzervativni, odnosno *ex-cathedra* pristup učenju i poučavanju. Klasična je škola 20. stoljeća dugo vremena njegovala pristup učenju u kojem je u središtu učitelj, dok je učenik zapostavljen u smislu da je njegova uloga slušati, zapisivati i ne postavljati puno pitanja. Sve je to posljedica slabe interakcije gdje učenik praktički nije aktivna, već pasivna figura u procesu obrazovanja, a na njega se gleda kao na osobu u čiju glavu treba milom ili silom uliti znanje (Španjol Marković, 2008: 45). Nadalje, naš obrazovni sustav nije njegovao kulturu argumentiranog verbalnog nastupa, a osobito je zanemaren konstruktivni dijalog s učenikom. Time je u startu nanesena velika šteta razvoju kreativne misli mladog čovjeka i razvoju senzibilizacije na dijalog bogat argumentima, ali i tolerancija prema kritičkom i drugačijem mišljenju i propitivanju istina. Španjol Marković (2008: 45) navodi kako bez ovih temelja nema razvoja znanosti koja počiva na kritičkom mišljenju. Osim toga, stvara se jaz između onih koji podučavaju i onih koji uče i samim time zatire ravnopravnost u odgojno-obrazovnom procesu jer je učiteljevo mišljenje neprikosnoveno. One učenike koji su se suprotstavljali ovakvom načinu učenja i danas pamtimo kao buntovnike, a stroge i mrke

profesore na čijim se predavanjima nije smjela čuti muha, a kamoli postaviti pitanje, sanjamo i danas kada imamo tešku noć. No, činjenica jest da je još i u staroj Grčkoj dijalog između učenika bio osnovna metoda dolaženja do spoznaje (Španjol Marković, 2008: 46). Nasreću, danas se na sve više mjesta uvode predmeti poput govorničkih vještina, komunikacije u nastavi i slično. Nastavno na to, Kišiček i Stanković (2014: 84) navode kako dobar nastavnik osim poznavanja sadržaja svoga predmeta mora poznavati i retorička pravila te pravila jezičnog i govornog izražavanja. Mora znati kako uvesti temu i kako stvoriti zanimanje kod učenika. Zanimanje se s trajanjem sata gubi, no, važno je vratiti interes učenika primjerice digresijom, anegdotom povezanom s temom i slično.

Kišiček i Stanković (2014: 84) postavljaju pitanje: Kada i kako do izražaja dolaze govorničke vještine nastavnika? Naime, tri su osnovne skupine situacija u kojima nastavnici govore javno. To je govorenje u učionici, na sastancima i na svečanim prigodama (Kišiček i Stanković, 2014: 84). Još je jedna velika zapreka prirodnom govoru i suhoća vokabulara profesora, koji umjesto izgovorene njeguju pisanu riječ. Tako primjerice čitana predavanja obiluju stranim riječima i tuđicama, a rečenice su teške, dugačke i primjerene tekstu. Takva rečenica, doduše, jest gramatički savršena, ali je potpuno neuvjerljiva zbog izostanka izražajnosti i spontanosti koju govor ima bez pisanog predloška (Španjol Marković, 2008: 46). U ovom se kontekstu Španjol Marković (2008: 45) pita koliko profesora zaista ne čita svoja predavanja i ne koristi se natuknicama ili mentalnim mapama, osobito jer u takvim situacijama govor mora imati drukčiju formu, nadajući se kako dolazi doba neke nove i zanimljivije nastavne metodike obogaćene uvjeravajućim elementom. Ipak, možemo reći kako je nastavničko zanimanje ujedno i govorničko jer nastavnici jesu govorni profesionalci. Ovo je zanimanje jedno od onih koje zahtijeva vještinu lijepog izražavanja, a znamo da nema ljepšeg od prenošenja lijepih misli na lijep način. Naravno, budući da se govori o javnom govoru i retorici, ključnu ulogu ima govornik kao takav. U cilju mu je da bude što bolji i da se prikaže u što boljem svjetlu. Zbog toga se pitamo postoji li određena slika kakav bi idealan govornik trebao biti. Ovaj će teorijski dio izvrsno poslužiti i za istraživački, a gdje ćemo vidjeti koliko su nastavnici u osnovnoj školi blizu idealnom govorniku.

3.2. Dobar govornik

Većina bi ljudi, kada promisli o dobrim i lošim govornicima, vjerojatno vrlo uspješno uočila njihove razlike. Naime, rekli bismo kako dobar govornik djeluje sigurno, prirodno i uvjerljivo, zadržava pozornost gledatelja te govori razgovijetno, glasno, logično i bez ponavljanja. U obzir treba uzeti i kako je sama pomisao na govorenje pred ljudima nešto što kod većine govornika izaziva određeni stupanj nelagode ili nemira, a što ujedno predstavlja dodatnu barijeru koju treba prijeći na putu k uspješnom govoru.[5] To ponajviše ovisi o karakteru govornika, pa su tako primjerice jedni glasniji, opušteniji i otvoreniji, dok su drugi povučeniji, sramežljiviji, ali i skloni anksioznosti. Osim o karakteru, kvaliteta govora može ovisiti i o snalažljivosti, ranijim iskustvima, brojnosti publike, elokvenciji i slično. Ipak, nitko se ne rađa kao već formiran i dobar govornik, već je to nešto na čemu se redovito treba raditi i što se više radi na vlastitom govoru, bolji su i rezultati, na što možemo gledati kao na svojevrstan trening.

Svi znamo da je dobar javni nastup izuzetno važan. Za početak bi trebalo paziti na to kako svoje misli preoblikujemo u rečenice te da govorimo tečno, ne upotrebljavamo poštapalice na mjestima na kojima su nepotrebne, ne zamuckujemo i slično, ujedno slušajući svoj glas u svakodnevnim i uobičajenim situacijama. Ali, kada se treba govoriti ispred većeg broja ljudi potrebna je dodatna i detaljnija priprema jer bez dobre pripreme opada i kvaliteta samoga govora.[6] Pri tome treba paziti na to koliko će govornika u prostoriji biti, kakvi su prostor i ozvučenje, hoće li se postavljati pitanja, kakva je publika i slično. Osim toga, jednako je važan i sadržaj. Treba obratiti pozornost na predstavljanje, pozdrav, uljudnost, rezimiranje misli, a u pripremi govora koristiti uobičajeni rječnik kako bismo lakše upamtili ono napisano, a da pritom ne zvučimo *robotski*, već spontano. Sve ovo zapravo potvrđuje kako govornik treba govoriti jednostavno, ne upotrebljavati istrošene faze, izbjegavati ponavljanja, biti spontan, dinamičan i humoristični, a da pritom humor nije pretjeran, već služi kao dodatak govoru.[7] Kao važan segment može se spomenuti i trema, koja, dapače, ne mora uvijek biti neprijatelj, već može pomoći govorniku da se više potrudi i da bolje reagira u određenoj situaciji. I sam je Škarić u svojim *Temeljcima suvremenoga govorništva* (2000) rekao kako je strah od javnog govorenja potpuno normalan i da bi javno istupanje bez straha bio neodgovaran čin. U svakom slučaju, treba biti opušten, a na govor je važno gledati kao na komunikaciju s publikom, a ne na nastup jer je od savršeno održanog govora uvijek važnija poruka koja se govorom prenosi.

[5] http://www.infotrend.hr/clanak/2012/12/govornistvo,76,995.html, pristupljeno 13. kolovoza 2021.
[6] http://www.infotrend.hr/clanak/2012/12/govornistvo,76,995.html, pristupljeno 13. kolovoza 2021.
[7] http://www.infotrend.hr/clanak/2012/12/govornistvo,76,995.html, pristupljeno 13. kolovoza 2021.

Ne smijemo zanemariti ni neverbalnu komunikaciju jer je jednako važna kao i verbalna. U njoj su najvažniji umjerenost, urednost, komunikacija pogledom, izbjegavanje statičnosti, odnosno kretanje po prostoriji te gestikulacija, stanke i intonacija.[8] Mohammed Qahtani, saudijsko-arabijski inženjer sigurnosti koji je 2015. godine na natjecanju koje je trajalo 6 mjeseci i koje je uključivalo 33 tisuće natjecatelja iz cijelog svijeta osvojio titulu najboljeg govornika,[9] otkrio je nekoliko tajni idealnog govornika. Po njemu, prvo što trebamo napraviti jest privući pažnju publike, primjerice vicom ili anegdotom. Nadalje, važno je i to da govor ima osnovnu ideju koja se želi prenijeti publici, što se može učiniti povezivanjem različitih činjenica ili priča, gdje je nužno da one budu koherentne i da upućuju na istu stvar. Treća je stavka unošenje osobnosti u govor, dok se četvrta odnosi na pozitivne aspekte koje možemo upotrijebiti u svoju korist, primjerice humor, kako bismo skrenuli pozornost sa svojih nedostataka. Posljednje na što Qahtani upućuje jest to da svaki govor treba imati zaključnu riječ, čime se na publiku ostavlja pozitivan dojam.[10]

Naravno, ovo su samo od nekih primjera jer postoji mnogo stavki koje jednog govornika mogu činiti idealnim, pa se zbog toga to možda i čini toliko nedostižnim. Što se proučavanja literature tiče, postoji nekoliko interpretacija idealnog govora. U ovom kontekstu spomenut će se dvije interpretacije koje donosi Jagoda Granić (2003: 101), od kojih se prva interpretacija odnosi na nazivanje idealne govorne izvedbe konstruktom, a druga se tiče scenskog idealnoga govora. Naime, iako idealnu govornu izvedbu ne možemo tumačiti kao apstraktni predmet jer je svaka govorna izvedba konkretna, u lingvistici se ona ipak shvaća konstruktom. Dakle, idealni govor je nešto čemu se teži, ali što se ne može postići ili se barem postiže vrlo rijetko, što znači da uistinu predstavlja apstraktni model. Takvo razumijevanje idealne izvedbe govora odnosi se govor koji je korektan i bez pogrešaka i u kojem govornici znaju što žele reći te to i izgovore točno (Granić, 2003: 101). Druga se interpretacija odnosi na scenski idealni govor, a prema kojoj glumci, i kada namjerno pogriješe ili zastajkuju, govore idealno, prirodno i spontano, negirajući ujedno misao o tečnom i konkretnom govoru kao idealnom. Svakako, važno je napomenuti kako idealnu govornu izvedbu ne možemo svrstati u jednoznačnu kategoriju jer je idealnost ipak nadasve relativan pojam, pogotovo jer ona ne vrijedi u svim govornim situacijama i ne obuhvaća sve fenomene govora (Granić, 2003: 101).

[8] http://www.infotrend.hr/clanak/2012/12/govornistvo,76,995.html, pristupljeno 13. kolovoza 2021.
[9] https://www.businessinsider.com/toastmasters-public-speaking-champion-mohammed-qahtani-2015-9, pristupljeno 13. kolovoza 2021.
[10] https://www.womeninadria.com/5-savjeta-za-dobar-javni-nastup-najboljeg-govornika-na-svijetu/, pristupljeno 13. kolovoza 2021.

Također, struktura govorne izvedbe odražava psihološki i intelektualni status govornika, ona je dinamična kategorija jer se dobar govornik, da bi mogao ostvariti komunikaciju, prilagođava statusu slušatelja i on je idealan govornik sa stajališta primatelja poruke (Granić, 2003: 101). Jednako tako, pravilan govor koji podrazumijeva komunikaciju na standardnom jeziku ne podrazumijeva i veliku količinu obavijesti u svim kontekstima i okolnostima, a osobito u onim situacijama u kojima se razlikuju govornikov i slušateljev kod jer u komunikacijskom kanalu može doći do buke, pa samim time pravilnost nije uvijek jamac idealne govorne izvedbe (Granić, 2003: 99).

U narušavanje idealnosti govorne izvedbe spada mnogo parametara. To su primjerice zapušteni, nekultivirani glas, izgovorne pogreške i mane, izgovorne nespretnosti koje nastaju kao posljedica loše organizacije motoričkoga programa i slično, pri čemu način na koji se govor proizvodi (zbog veće količine informacije) može potpuno potisnuti sadržaj poruke koja se nastoji prenijeti. S druge strane, Škarić (1988) navodi kako normalan govor, odnosno difuzni i lijepi glas predstavljaju ideal govorne izvedbe, postajući na taj način njegove konstante. Osim same govorne izvedbe i govorne idealnosti, uvelike je važan i odnos između slušatelja i govornika te bez idealnog slušatelja nema ni idealnog govornika. Idealni govornik je onaj koji zna gdje, kada, kako i kome nešto reći, ujedno pripremajući i planirajući svoju govornu izvedbu (Granić, 2003: 104). Dakle, govorna izvedba važna je za govornika, a o njoj ovisi kompetencija slušatelja. Time govornik i slušatelj čine početak i kraj govorne izvedbe. Važno je napomenuti kako je bez koda i bez univerzalnih, individualnih i idiolingvističkih vrednota govornog jezika nemoguće govoriti o idealnoj percepciji, produkciji i izvedbi govora, kako u realnom tako i u zamišljenom kontekstu u kojem se govor odvija (Granić, 2003: 104). Jedan od elemenata koji govornika čini idealnim jest i elegancija u njegovu izrazu, primjerice uporaba vulgarizama i žargonizama, nadalje, koliko je njegov jezik opterećen pogreškama te fluentnost, iako neki autori poistovjećuju fluentnost i eleganciju.

4. GOVORNA FLUENTNOST

4.1. Fluentan govor

Tečnost, odnosno fluentnost govora možemo razmatrati ponajviše u okviru lakoće govornog planiranja i izvođenja (Horga, 1994: 15). Samim time različiti se govorni stilovi poput govorenog i čitanog, pripremljenog i spontanog te formalnog i neformalnog razlikuju po tečnosti. Iako je tečan i netečan govor u pravilu lako intuitivno razlikovati, parametre koji ih razlikuju pripisujemo različitim govornim, jezičnim i konceptualnim razinama (Horga, 1994: 15). Prekidi govorne fluentnosti nastaju kao posljedica nesavršenog te nedovršenog izvođenja ili planiranja govora, a koji se najčešće manifestiraju kao oklijevanje, ispravljanje ili *izgovorne pogreške*. U spontanom se govoru određen stupanj netečnosti smatra prirodnim u slučaju kada je usklađen s prirodnim mehanizmima koji služe za obradu govorne obavijesti slušatelja (Horga, 1994: 15). U ovom se kontekstu Horga pita u kojoj je to mjeri poželjno uskladiti spontani prirodni govor s tečnošću razgovora kako bi govor istovremeno bio i prirodan, ali i kultiviran. S druge strane, Škarić (1988) u okviru govorne fluentnosti navodi kako pojedinci mogu glatko proizvoditi duge izričaje složene izgovorne i jezične strukture bez pogrešaka, zastajkivanja i prepravljanja, dok su kod drugih vidljive poteškoće već pri samom izgovoru kratkih i jednostavnih govornih nizova. Dakle, općenito rečeno, fluentnost u govoru odlika je govora prirodnog tempa, a koji je lišen zastajkivanja, oklijevanja, ispravljanja, poštapalica, stanki i ostalih govornih pogrešaka, dok je ujedno primjeren i komunikacijskom te informacijskom opterećenju izraza. Nadasve, sve te sastavnice pretpostavljaju usklađeno i efikasno funkcioniranje svih postojećih razina govorne proizvodnje.

Horga (1994: 16) navodi kako su se pojedina psiholingvistička istraživanja bavila poželjnim govornim svojstvima i njihovim međusobnim odnosima, a koji su poželjni u određenim vrstama javnoga govora. Kao primjer uzima Škarićevo istraživanje u kojem je sudjelovalo 442 ispitanika i gdje je ocijenjeno kako bi se Zagrebačka televizija trebala orijentirati na govor koji je spontan, prirodan, jednostavan, promišljen, pravilan… Horga (1994: 16) napominje kako su upravo na temelju takvih istraživanja izgrađeni modeli pravilnog javnog govora, pri čemu ističe sljedeća svojstva:

- govornost - otklanjanje stvarne ili mentalne prisutnosti pisanog teksta
- tečnost - govorenje bez oklijevanja, mucanja ili zastajkivanja
- osobnost – proživljavanje govora kroz govornikovu osobnost

- jezična pravilnost – poštivanje ortoepskog i jezičnog standarda
- logičnost – proizvodnja govora na temelju logičnog mišljenja
- poetičnost – proizvodnja govora na temelju slikovitosti izraza te na temelju različitih oblika poetičkih figura
- informativna odmjerenost – usklađivanje govora s gledišta odnosa poznatoga i novoga
- komunikacijska otvorenost – pristajanje govornika na otvorenost pri razmjeni govora
- fatičnost – govor služi kako bi se uspostavio i održao kontakt sa slušateljima
- tolerantnost – bazirana je na prihvaćanju određenog stupnja nestandardnih i dijalektalnih oblika govora
- kultura slušanja – motiviranost i spremnost na razumijevanje i slušanje govornika
- eufoničnost – odmjerenost i uglađenost glasa
- kontroliranost – ispravljanje govora u skladu sa zahtjevima dobre komunikacije

Vjerojatno bi se ovom modelu mogla dodati još neka svojstva nužna u dobrom govoru, ali ga je isto tako moguće reducirati na Griceov model (prema Levinsonu 1983), prema kojem efikasan govor mora imati svojstva kooperativnosti, istinitosti, odmjerenosti količine obavijesti, relevantnosti i jasnoće izlaganja. (Horga, 1994: 16).

Jednako tako, iz ove je podjele vidljivo kako dobar govor sjedinjuje dvije osobine, a to su tečnost i govornost (Horga, 1994: 16). Govornost predstavlja odsustvo pisanog teksta, spontanost, govorno planiranje u trenutku govorenja, govornu lakoću, određen stupanj pripremljenosti, nema oklijevanja, kao ni pogrešaka ili ispravljanja. Na tragu ovoga nameće se mišljenje kako govornost, da bi bila dobra, mora u sebi posjedovati i određen stupanj netočnosti pri proizvodnji govor (Horga, 1994: 16). Ipak, fluentnost se odnosi na onaj govor koji je gladak i koji je oslobođen nepotrebnih prekida. Svakako, u govoru se treba poklopiti mnogo parametara da bismo ga uopće mogli smatrati fluentnim. Fluentnosti, odnosno tečnosti, pridonose i modalni izrazi i poštapalice, naravno kada se upotrebljavaju logično, pravilno i u pravoj mjeri. Jednako tako, oni su izdvojeni kao temelj provedenog istraživanja jer se najviše gledalo koliko ima modalnih izraza.

4.2. Modalni izrazi

U govoru se brojnih govornika mogu primijetiti određene sintagme ili izrazi. Većinom služe kako bi govor zvučao povezanije, smislenije i stručnije, a riječ je o modalnim izrazima. Oni se uglavnom upotrebljavaju kada zastajkujemo, kada se želimo nečega prisjetiti, nešto ubaciti ili nadodati i slično, općenito kako bismo popunili prazna mjesta. Neovisno o iskustvu i godinama prazna su mjesta jedna od najučestalijih smetnji, osobito kod javnog nastupa[11]. Praznim mjestima smatramo svim onim prisjećanjima, mentalnim oklijevanjima, potragama za adekvatnim izrazom i slično, a što se u govoru manifestira kao tišina ili najčešće, u uporabi poštapalica.[12] Vrlo je teško pronaći govornika koji uspješno prikriva poteškoće u govoru. Zbog toga često nervozno zastajkuje, koristi poštapalice i slično, općenito modalne izraze.

Modalnim se izrazima na ovom području najviše bavio Škarić. On navodi kako su modalni izrazi kratki stereotipni komentari koje, tijekom svog govora, izriče sam govornik (Škarić, 2000: 81). Govornicima služe kako bi naglasio svoju misao te ukazao na nju, ali i kako bi izrazio odnos prema slušatelju i vlastitom iskazu i povećao priopćajnu protočnost. Umjerena, primjerena i birana uporaba modalnih izraza pridonosi eleganciji, glatkoći i fluentnosti cjeloukupnog govora, a naposlijetku i na govornosti. Škarić (2000: 81) napominje kako modalni izrazi ne pripadaju sintaktičkim dijelovima rečenice, nego se u rečenici pojavljuju kao dometci (npr. *To je bila vaša najveća pogreška,* ***usuđujem se reći. Jer,*** *to je bila vaša najveća pogreška*) ili umetci (npr. *To je bila,* ***usuđujem se reći,*** *najveća pogreška*). Ponekad se mogu nalaziti i izdvojeni u rečenice i to u slučaju kada se razmatraju kao zaključivanje (*Ja toliko. To je to. Na znanje i ravnanje*) ili kao najave (*Zatim. Nadalje. Da sažmem*).

Modalni izrazi ne moraju nužno predstavljati negativan aspekt govora. I oni su, kao i sve ostalo, poželjni ako se koriste smisleno, s ukusom. Zbog toga treba izabrati odgovarajuće i raznolike modalne izraze jer njihova prečesta uporaba dovodi do poštapalica.Modalni izrazi imaju nekoliko uloga među kojima je i uloga skrivanja i prikrivanja praznih mjesta pa se bez njih ona mjesta oklijevanja i vrijeme koje služi kako bi govornik pronašao pravi izraz očituju kao praznine koje su ispunjene ponavljanjima riječi, poštapalicama ili neartikuliranim glasovima (Škarić, 2000: 81). Također, modalnim se izrazima iskazuje i svijest o komunikacijskim okolnostima, pa oni pomažu pri uspostavljanju komunikacije, njenom sređivanju i održavanju. Upravo svijest o komunikacijskom, odnosno govornom činu i jest

[11] https://umjetnost-komunikacije.hr/2019/01/11/kako-biti-govorno-elegantan/, pristupljeno 2. lipnja 2021.
[12] https://umjetnost-komunikacije.hr/2019/01/11/kako-biti-govorno-elegantan/, pristupljeno 2. lipnja 2021.

temelj koji razlikuje pisanje i govorenje jer se u pisanju, kako Škarić (2000: 81) navodi, u načelu ne upućuje obavijest nekome drugome, već samom sebi i to zauvijek. Zato u pisanom komuniciranju postoji tek nekoliko izraza koji održavaju komunikaciju, a prilikom govorenja, odnosno kada stanemo govoriti, modalni izrazi naviru sami od sebe. Zbog toga u pravilu čim čujemo učestalu uporabu modalnih izraza, znamo da je riječ o govoru, a ne o čitanju teksta. Nadalje, koliko god modalni izrazi možda bili stereotipni, treba izbjegavati one koji su istrošeni i upotrebljavati one koji su, kako to Škarić (2000: 82) kaže, „u modi". Dobro je izbjegavati i one koji imaju određene stilističke ili konotacijske negativne naboje, a Škarić kao primjer uzima ideologemske konotacijske uz vokativno *drugovi, po meni, konkretno* i slično, nadalje ruralne evokacije (npr. *razumiješ ti meneka, da prostite*), slengovske (npr. *kužiš*) te vulgarne (npr. *enti toga*).

Kao što je i prethodno napisano, modalni izrazi nose različite uloge. U skladu s tim, Škarić (2000: 82) navodi poneke od tih uloga zajedno s primjerima kako bi upozorio na ovo važno govorno komunikacijsko sredstvo, s ciljem stvaranja njihove primjerene uporabe u govoru. Prva uloga koje se Škarić dotiče jest označavanje stila. Označavanje stila predstavlja skup modalnih izraza koji ili najavljuju ili upozoravaju na određen način govora, odnosno na neki ga način opravdavaju. Kao primjere uzima *ukratko, zapravo, točnije rečeno, grubo rečeno, blago rečeno, pitanje je, izjavljujem* i slično. Druga je uloga ona fatična, a koja služi za uspostavljanje, provjeravanje te učvršćivanje komunikacije. Kao primjeri navedeni su *slušajte, čujte, shvaćate, obratite pozornost…* Treća uloga jest populistička uloga u koju spadaju izrazi kojima se laska slušateljima, s ciljem slaganja s govornikovim mišljenjem. Neki su od primjera *kao što znate, vjerujem da vam je to poznato, nećete mi zamjeriti, pametnom* dosta itd. Nakon populističke uloge, Škarić (2000: 83) navodi i spojnice (konektore) čija je uloga upozoriti na sređenost i na povezanost različitih dijelova diskursa kako bi ga učinili jasnijim. To su zapravo iskazi koji služe za podsjećanje na već rečeno primjerice *kao što je prije rečeno, kao što rekoh, već smo prije istaknuli, podsjetit ću* i slično. Ipak, nije uvijek jednostavno prepoznati ove uloge u govoru, osobito jer se one često preklapaju. Tako u govoru možemo primijetiti narušavanje govorne elegancije, što se očituje govornim pogreškama, odnosno disfluentnostima. Disfluentnosti mogu izrazito ometati slušatelja u trenutku primanja obavijesti. Upravo zbog toga što se one općenito često javljaju u govoru, predstavljaju i važan aspekt govora nastavnika u osnovnim školama.

5. GOVORNA DISFLUENTNOST

Kao što je i ranije rečeno, govornik uvijek teži idealnosti u govoru. Međutim, kako čovjek ni po svojoj društvenoj, psihološkoj ili biološkoj određenosti nije idealan, vrlo je teško postići to da bude idealan govornik (Horga i Požgaj Hadži, 2012: 626). Ovo je poglavlje posvećeno jednoj od manifestacija ove činjenice, a to su disfluentnosti. Horga i Požgaj Hadži (2012: 626) disfluentnosti definiraju kao prekide glatkog govora koji, u odnosu na planiranu informativnost izričaja, ne pridonose njegovom obavijesnom sadržaju, već nose drugačiju vrstu informacije. To znači da disfluentnosti ukazuju na određene poteškoće koje govornik ima prilikom proizvodnje govora, čime se mogu iščitati informacije o trenutačnom emocionalnom ili intelektualnom statusu govornika te o njegovoj vještini govorenja. Vraćajući se ponovno i na povratne sprege, možemo reći kako govornik nizom povratnih sprega može kontinuirano nadzirati proizvodnju svoga govora i ispravljati pogreške koje bi se tijekom te proizvodnje mogle dogoditi, pri čemu se pogreške mogu javiti tijekom obaju procesa, dakle i pri proizvodnji govora i pri ispravljanja govornih pogrešaka. Vrlo se često dogodi da govorne poteškoće nastaju i zbog neusklađenosti ovih dviju komponenti, pogotovo jer govornik mora kvalitetno i ekonomično rasporediti svoju kontrolu i pozornost između izvedbe i planiranja (Horga i Požgaj Hadži, 2012: 626). Rodriguez i sur. (2001) difluentnost definiraju kao bilo koju akustičnu, sintaktičku ili leksičku značajku kojom se spontani govor razlikuje od pročitanog govora. Štoviše, smatraju kako bi bolji naziv za disfluentnosti bio *spontani govorni događaji*. Smatraju kako su za definiranje inventara disfluentnosti ključne dvije stavke, a to su pokrivenost, odnosno uporaba i koherentnost.

Horga i Požgaj Hadži (2012: 627) u svom se članku osvrću na nekoliko istraživanja govorne fluentnosti, odnosno disfluentnosti, primjerice Foxa, Tree i Clarka (2005 prema Horga 2012) te Brennana i Schobera (2001 prema Horga 2012). Fox i Tree su na korpusu engleskog jezika promatrali uporabu punih stanki *uhh* i *umm*. *Uh* i *um* su nefonematizirani segmenti te se oni kao takvi vrlo često vezuju uz probleme koji s tiču planiranja govorne proizvodnje, a govornici ih većinom proizvode kada slijede kraće (*uh*) ili duže odlaganje (*um*). Na tragu ovog istraživanja mogu se spomenuti i autorice Kurtić i Aljukić koje navode kako su ove stanke koje navode Clark i Tree s obzirom na kriterij supstitucije, najbliže definiciji klasičnih poštapalica (Kurtić i Aljukić, 2013: 514). Brennan i Schober (prema Horga i Požgaj Hadži 2012: 628) bavili su se načinima na koje disfluentni govor utječe na slušatelje te kako se oni s njim nose, osobito kada je riječ o razumijevanju obavijesti koju govornik želi prenijeti. U nekoliko su eksperimenata promatrali točnost i brzina odgovora slušatelja na fluentan i disfluentan govor,

a reakcije su bile točnije, brže i bolje na disfluentan govor. Schober i Brennan su to objasnili sposobnošću slušatelja da predvide ono što će uslijediti u govornom nizu. Istraživanja su većinom fokusirana na pronalazak odgovora na dva pitanja, točnije na pitanja predstavljaju li disfluentnosti samo znakove poteškoća u govoru ili pak nose i neke druge obavijesti te koji su to uvjeti u kojima neki govornici imaju manje difsluentnosti u svom govoru od drugih (Horga i Požgaj Hadži, 2012: 629).

Govoreći o funkcijama disfluentnosti, važno je navesti i to kako je jedna od njih i regulacija komunikacijskog procesa, što uvelike može pomoći sugovorniku da bolje uskladi komunikacijski proces (Horga i Požgaj Hadži, 2012: 627). Time govornik želi ili zadržati riječ ili poticati slušatelje da u slučaju potrebe pomognu govorniku izgraditi njegov izričaj. Također, disfluentnosti mogu upozoravati i na stupanj sigurnosti govornika kada odgovara na pitanje, a gdje veliku ulogu igra i medij u kojem se govor odvija, s obzirom da je i medij taj koji može utjecati na pojavu disfluentnosti. Tako će primjerice govornici kada razgovaraju na telefon biti disfluentniji nego kada razgovaraju s nekim uživo. Pogotovo je tako jer se broj disfluentnosti povećava ako govornici nemaju mogućnost gestikulacije ili ako pričaju s nepoznatom osobom, iako se i u razgovoru s nekim poznatim mogu javiti disfluentnosti čija je uloga reguliranje komunikacijskog procesa (Horga i Požgaj Hadži, 2012: 627).

5.1. Vrste disfluentnosti

Unatoč tomu što su artikulacija i oblikovanje izraza mehanizmi koji mogu raditi bez napora govornika te su dio automatizirane prirode, govornici ne mogu proizvesti savršen govor. Stvaranje je izričaja dinamičan, kontinuiran i složen proces prilikom kojeg određeni elementi u proizvodnji govora mogu zakazati, a što automatski dovodi do pogrešaka koje uzrokuju semantičku buku (Kovač i Matić, 2010: 137). Govornici zbog toga zastajkuju, oklijevanju ili ponavljaju dijelove svoga govora, dakle griješe (Kovač i Horga, 2011: 247).

Difluentnosti, kao dominantna pojava u spontanoj komunikaciji, uključuju prekide unutar riječi ili fraze, stanke, ponavljanje, ponovno započinjanje prekinutih rečenica ili riječi, produžavanje vokala, neutralni vokal *šva /ə/* i slično te poštapalice (Kovač i Horga, 2011: 247). Postoji stajalište da je kognitivni napor uzrok disfluentnostima, a potvrđen je u istraživanjima u kojima se disfluentnosti pojavljuju ispred dužih izričaja ili ako je tema nepoznata (Kovač i Horga, 2011: 248).

Zanimljivo je promatrati disfluentnosti u vidu neidealnog funkcioniranja govora, pogotovo jer ti različiti oblici disfluentnosti uključuju ponavljanja ili prekide izričaja koji su izvedeni korektno te čine pogreške koje govornik zatim ispravlja ili ne ispravlja. Također su zanimljive i određene psiholingvističke teorije monitoringa pomoću kojih se objašnjava kako govornik može nadgledati vlastiti govor, točnije kako mu sustav u tome pomaže otkrivajući neprikladan ili pogrešan izlazni podatak (Kovač i Horga, 2011: 247). Kovač i Horga (2011: 247) navode kako unatoč tome što pojedine disfluentnosti poput poštapalica ili duljenja vokala ne razmatramo kao pogreške u punom smislu riječi, njihova pojava ipak ponekad upućuje na samoispravljanje govornika koje nije direktno manifestirano na površini.

Što se vrsta disfluentnosti u hrvatskom jeziku tiče valja spomenuti istraživanje Damira Horge i Vesne Požgaj Hadži iz 2012. godine vezano uz fluentnost u radijskom govoru. Oni su u tom istraživanju postavili pitanje razlike u fluentnosti govora između javnih i komercijalnih medija u kojima postoje različiti stupnjevi formalnosti i spontanosti. Krenuli su s pretpostavkom kako će stupanj ležernosti u emisijama djelovati na kontrolu govorne proizvodnje, ali i na trajanje, učestalost i strukturu difluentnosti. Analizirali su govor četiri muškarca i jedne žene u oba medija, dakle ukupno je analiziran govor desetero ljudi. Disfluentnosti koje su izdvojili su: prazna stanka, nefonematizirani segment, poštapalice, duljenje glasnika, izgovaranje pogrešnog glasnika, ponavljanje, izdah i uzdah, izgovor pogrešne riječi i složene disfluentnosti. Došli su do zaključka kako se formalni i neformalni mediji ne razlikuju samo po broju i trajanju disfluentnosti, već i po njihovoj strukturi, a što nam uvelike pokazuje koliko je zapravo proces proizvodnje govora složen. Ipak, to su samo površinski i izvanjski prekidi govora, pa je samim time vrlo teško napraviti cjelovito istraživanje disfluentnosti (Horga i Požgaj Hadži, 2012: 635).

5.2. Podjela disfluentnosti u spontanom govoru s obzirom na jezične razine

U kontekstu podjele disfluentnosti bit će spomenut članak Rodrigueza i sur. iz 2001. godine. Njihovo se istraživanje odnosi na disfluentnost u španjolskom jeziku, što se može široko primijeniti kada je riječ o općenitoj pojavi disfluentnosti u svakodnevnom, spontanom govoru. Rodriguez i sur. (2001). istražuju akustične, leksičke i sintaktičke disfluentnosti te diskursne oznake. Akustične disfluentnosti obuhvaćaju duljenje glasova, tišinu te prazne i nelogične stanke, kao i popunjavanje istih. Osim navedenih disfluentnosti, Rodriguez i sur. (2001) uključuju i buku. Buka se ne smatra disfluentnošću u pravom smislu riječi, ali je valja

ubrojiti jer iako se rijetko pojavljuje u pročitanom govoru, vrlo je česta u onom spontanom. Što se popunjavanja stanki tiče, kao primjere navode čestu uporabu vokala *a* i *e* te uporabu nazalnog suglasnika *m*.

Spontani je govor mnogo opušteniji od čitanja, stoga ne čudi učestala uporaba izraza koji nisu dio standardnog jezika te brojne pogreške u artikulaciji, sažimanje fonema, njihova pogrešna uporaba i slično. Rodriguez i sur. (2001) leksičke disfluentnosti definiraju kao nekanonizirane i neprikladne riječi, a koje su se vrlo često mogle uočiti u govoru njihovih ispitanika, osobito jer ovakve disfluentnosti vrlo često nastaju zbog dijalektalne označenosti govornika/ispitanika. Ovakva bi uporaba različitih izgovornih inačica svakako bila zanimljiva za daljnje istraživanje.

Sljedeća razina kojom se Rodriguez i sur. (2001) bave jest sintaktička. Sintaktičke difluentnosti najviše dolaze do izražaja u spontanom govoru, što se očituje u pogrešnoj gestikulaciji, ponavljanjima, preformulacijama rečenica i nedovršenim rečenicama, ubacivanjem drugih riječi u iskaz na mjesto na kojem ne pripadaju i pogrešnim započinjanjem izraza. Sintaktičke disfluentnosti Rodriguez i sur. (2001) uže dijele na izostavljene rečenice (najčešća je disfluentnost pogrešan početak) te na vraćanje (ponavljanje, supstitucija, preformulacija izraza i uklanjanje riječi).

Posljednje na što se Rodriguez i sur. (2001) osvrću jesu diskursne oznake. Najbitnija morfološka karakteristika diskursne oznake jest njena nepromjenjivost (fiksiranost) te odstupanje od klasičnih morfoloških kategorija. S druge se strane sintaktičke specifičnosti odnose na neovisnost sintaktičkog ustroja rečenice u odnosu na diskursne oznake, čiji je pandan, s aspekta konverzacijske analize, konstrukcijska komunikacijska jedinica, jer u spontanoj konverzaciji cjelovite i sintaktički pravilne rečenice vrlo rijetko susrećemo (Kurtić i Aljukić, 2013: 510). Diskursne se oznake odnose na frekventne fraze ili riječi koje nemaju neko određeno značenje, ali koje imaju metajezičnu funkciju, a većinom ih prepoznajemo kao poštapalice (Kurtić i Aljukić, 2013: 510). Iako ih primarno ne možemo smatrati disfluentnostima, već pragmatičkim oznakama nekog jezika, ipak zauzimaju važno mjesto zbog svog utjecaja na spontani govor (Rodriguez i sur., 2001). S obzirom na činjenicu da poštapalice proizlaze iz tradicionalnih lingvističkih kategorija, one su imanentno svojstvo govornog diskursa, a u ovom se radu poistovjećuju s *diskursnim oznakama* spontanog govora (Kurtić i Aljukić, 2013: 511). Općenito rečeno, izrazi poput *dobro, ali* i *oh* obuhvaćaju skup jezičnih činjenica, a djeluju na razini spoznajne/ kognitivne, društvene, ekspresivne te

tekstualne domene (Badurina i Matešić, 2013: 11). Jednake jezične jedinice imaju različita određenja, pa ih se tako naziva pragmatičkim i diskursnim česticama, pragmatičkim oznakama te upućivačkim izrazima. Autorice k tome propituju i popisuju uvjete u kojima se određeni izrazi mogu upotrijebiti i promatrati kao diskursne oznake, gdje je od velike važnosti njihova sintaktička odjeljivost od rečenice. Po tome se one uglavnom javljaju na početnom položaju, karakteriziraju ih prozodijska obilježja poput naglašenosti, odijeljenosti stankom, fonoloških redukcija i slično, a mogu djelovati kako na lokalnoj, tako i na globalnoj diskursnoj razini (Badurina i Matešić, 2013: 13).

5.3. Govorne pogreške

Proučavanje govornih pogrešaka može se razmatrati kao jedan od putova traženja odgovora na pitanje o tome kako funkcioniraju mehanizmi govorne proizvodnje. Kao što je već nekoliko puta napomenuto, čovjek nije savršen, pa su samim su time i njegovi postupci podložni greškama. Ni govor nije izuzetak u tome (Horga i Liker, 2016: 35). Logično je da griješimo kada govorimo nekim stranim jezikom kojim vladamo slabije jer ne poznajemo njegov sustav, pravila uporabe ili njegove sastavnice, unatoč tome što možda i znamo poneko pravilo, ali ga nismo automatizirali u dovoljnoj mjeri. Međutim, i u materinskom nam se jeziku, a kojim dobro vladamo, dogode pogreške, unatoč tome što ga poznajemo (Horga i Liker, 2016: 35). Na to utječu razni unutarnji ili vanjski faktori, a na temelju vrsta govornih pogrešaka nastoji se objasniti psiholingvistička organizacija govornog i jezičnog sustava (Horga i Liker, 2016: 35). Erdeljac i Horga (2006: 217) govorne greške definiraju kao govornikova nenamjerna odstupanja prilikom određene izvedbe slijeda jezičnih jedinica. Takve se pogreške nerijetko događaju u svakodnevnom govoru, osobito ako naglasak stavimo na različite tipove jedinica u kojim govornik griješi, bilo da se radi o morfemima, slogovima, sintagmama, riječima, glasovima i njihovim obilježjima. Samim time na govorne greške možemo gledati i kao na izvor podataka o mehanizmima kojima se govornici služe u proizvodnji govora jer mogu omogućiti uvid u procese kojima se pojedina obavijest realizira kao poruka (Đorđević, 2015: 17).

Osim lingvističkog zanimanja, za govorne su se pogreške posebno zanimali psiholozi, koji su govorne pogreške razmatrali kao jednu vrstu prozora kroz koji se može gledati u um, a gdje je nedvojbeno najznačajniji Freud. On je u svom radu pod nazivom *Psihopatologija svakodnevnog života* (1966) analizirao devedeset jednu govornu pogrešku te je sve izgovorne

pogreške pokušao objasniti pomoću teorije nesvjesnog, tvrdeći pritom kako su one posljedica suprotstavljenih namjera koje se događaju onda kada represivni kontrolni mehanizmi popuste pa na površinu izbije zatomljena nesvjesna namjera (Freud 1966 prema Horga i Liker 2016). Drugi način prikupljanja pogrešaka jest zvučno snimanje govora, nakon čega slijedi preslušavanje snimke. U tom su kontekstu prema Horgi i Likeru (2016) najznačajniji korpusi Boomerov i Laverov iz 1968. godine. Oni su na vrpcu snimili sto govornih pogrešaka koje su učinjene na psihološkim intervjuima, skupovima i ostalim sličnim događanjima te u svakodnevnoj konverzaciji. Ipak, ovakvoj se vrsti govornih pogrešaka koje se prikupljaju u korpus pripisuju i određeni nedostatci zbog mogućnosti nereprezentativnosti uzoraka jer zapisivač može biti fokusiran samo na određenu vrstu govornih grešaka i pritom zanemarivati ostale greške koje se također javljaju. Ujedno, postoji i mogućnost da se određene greške podcijene, a druge precijene (Horga i Liker, 2016: 37).

Iako je priroda materinskog jezika automatizirana, govornici ne govore idealno već čine govorne greške, a to neidealno funkcioniranje nastaje zbog poteškoća koje se pojavljuju u procesu proizvodnje govora. Usklađenost, lakoća i brzina kojom se izvode izgovorni pokreti navode nas na krivo mišljenje kako su govorni mehanizmi jednostavni i kako su i mehanizmi za upravljanje njihovim aktivnostima jednostavni te da su oni mehanizmi koji upravljaju govornom proizvodnjom kompleksni i visokosofisticirani (Horga i Liker, 2016: 73). I zaista, tek kada promislimo o činjenici da izgovor jedne uobičajene rečenice poput *Gdje vam stoji maslac?* traje oko jedne sekunde mora aktivirati stotinjak mišića s odgovarajućom intenzitetskom i vremenskom dinamikom, možemo razumjeti savršenstvo govornog aparata i mehanizma koji ga kontrolira i pokreće (Horga i Liker, 2016: 73. Taj mehanizam mora harmonizirati pokrete prsnog koša kojima će se proizvesti zračna struja, pokrete larinksa s finim vibracijama samih glasnica te pokrete mekog nepca i pokrete donje čeljusti, jezika i usana (Horga i Liker, 2016: 73). Svakako, ljudski je mozak i danas unatoč svoj tehnologiji nedovoljno istražen, ali je važno napomenuti kako procesi koji se odvijaju u mozgu, ali i u čovjekovom živčanom sustavu, uvelike utječu na načine formuliranja iskaza i na sve pogreške koje će se pritom dogoditi. Ako pođemo s lingvističke perspektive uvidjet ćemo kako se govorne greške čak mogu i predvidjeti na temelju ograničenja koja proizlaze iz strukturnih karakteristika samoga jezika (Erdeljac i Horga, 2006 : 217).

Govorna se proizvodnja kontrolira nizom svjesnih ili automatiziranih govornih sprega, točnije od obavijesne pa sve do komunikacijske, a koje govorniku služe za provjeravanje usklađenosti procesa realizacije govorne obavijesti i inicijalne zamisli konceptualizatora (Horga, i Požgaj Hadži, 2012: 622). Ukratko, govornik pomoću govornih sprega može kontrolirati svoju proizvodnju, a što mu uvelike pomaže u ispravljanju govornih pogrešaka. Požgaj Hadži i Horga (2012: 623) povratne sprege klasificiraju prema funkcionalnom kriteriju prema kojem se one dalje dijele na korektivne, direktivne i adaptivne, koje služe za ispravljanje pogrešaka, reprogramiranje, predviđanje određenih odstupanja te za usvajanje motoričkih i jezičnih govornih vještina (Horga i Požgaj Hadži, 2012: 623).

Na temelju rečenog može se zaključiti kako govornik funkcioniranjem povratnih sprega može ispravljati svoje pogreške. Samim time, govornik to može napraviti u nekoliko različitih vremenskih odsječaka, primjerice u trenutku kada su govorne greške učinjene, introspekcijskom analizom govornika ili raznim oblicima disfluentnosti. Mnogostruke uloge povratnih govornih sprega zapravo osiguravaju i omogućavaju efikasnost govorne komunikacije, a ako je potrebno i preciziranje te ispravljanje govorne obavijesti (Horga i Požgaj Hadži, 2012: 625).

5.3.1. Klasifikacija govornih pogrešaka

Horga i Liker (2016: 38) navode kako se u svakodnevnom govoru odraslih osoba za koje se smatra da imaju normalni govorni status govorne pogreške javljaju jednom do dvaput na tisuću riječi, ali je u djece ta učestalost veća, osobito kod dvogodišnjaka i trogodišnjaka koji griješe sedam puta više od odraslih, dok je u afazičara ta pojavnost veća i do stotinu puta. Nadalje, Horga i Liker (2016: 38) govorne pogreške klasificiraju prema načelu dvaju kriterija, a to su narav pogreške te veličina jezične jedinice koja je obuhvaćena pogreškom (fonem, slog, morfem, riječ i fraza), a u takve greške većinom spadaju dodavanje, zamjena, brisanje, miješanje i promjena poretka. To ukazuje na to kako pogreškom mogu biti zahvaćene sve jezične razine jezične jedinice; od artikulacijske geste pa do cijele rečenice, a također i dijelova diskursa. Vrste govornih pogrešaka ukazuju na različite razine i procese obrade jezičnih informacija u procesu proizvodnje govora. Naravno, sve govorne pogreške koje se mogu javiti ne možemo svrstati u određene kategorije, pogotovo jer se ponekad i miješaju među kategorijama, pa se tako u jednoj rečenici može naći više disfluentnosti. Najčešće se govorne pogreške promatraju na razini morfema, fonema ili riječi. Ako govorimo o pogreškama na

razini morfema i riječi, tada je riječ o pogreškama riječi, a ako se radi o manjim dijelovima izričaja, tada govorimo o pogreškama glasnika (Horga i Liker, 2016: 38). Horga i Liker (2016: 37) navode sljedeće primjere za pogreške na razini riječi, odnosno glasnika:

glasovi: Ne bih se bila začu**b**ila. *(Ne bih se bila začudila.)*
riječi: Samo da **demontiram** naše ljude iz Ceste. *(Samo da demantiram naše ljude iz Ceste.)*

Što se prirode pogrešaka tiče, Horga i Liker (2016: 39) ih klasificiraju u kontekstualne i nekontekstualne. Kontekstualne se pogreške s jedne strane odnose na pogrešnu pojavu jezičnog materijala koji predstavlja cilj u izričaju, dok se s druge strane nekontekstualne odnose na pojavu jezičnog materijala koji nije ciljani dio izričaja. Navode sljedeće primjere:

kontekstualne: Izmislila sam **novačku**. *(Izmislila sam novu njemačku riječ.)*
nekontekstualne: To je zbog ozonskih **rana**. *(To je zbog ozonskih rupa.)*

Posljednja vrsta pogrešaka koju spominju Horga i Liker (2016: 39) odnosi se na kontekstualne pogreške, u koje ubrajaju anticipacijske i perservacijske pogreške. Anticipacijske pogreške definirali su kao vrstu pogrešaka gdje se pojedini govorni segmenti koji su bili planirani u izričaju ostvare ili na krivom mjestu ili prije vremena, dok su perservacijske pogreške one pogreške u kojima se već realizirani govorni segmenti pojave u dijelu izričaja u kojem nije bio planiran. Također, ako se u istom izrazu pojave i anticipacijske i perservacijske greške govorimo o zamjeni (Horga i Liker, 2016: 44).

anticipacijska: Prva**ć**i**ć**i nisu mogli uopće prijeko prelaziti. *(Prvašići nisu mogli uopće prijeko prelaziti.)*
preservacijska: Kakva je to tratin**čič**a? *(Kakva je to tratinčica?)*
zamjena: Vole se kao **m**as i **p**ačka. *(Vole se kao pas i mačka.)*

5.3.2. Ispravljanje pogrešaka u govoru

Možemo reći kako govornici neprestano prate kako i što govore. Također, govornici mogu pratiti svaku razinu svog govora, od izbora riječi, sintakse, sadržaja i artikulacije pa sve do karakteristika fonološkog oblika (Horga i Liker, 2016: 42). Ipak, oni te razine ne prate konstantno i paralelno jer je pozornost s jedne strane lutajuća, a s druge selektivna te i sam dio

govora koji govornik prati ponajviše ovisi o zadatku i o kontekstu. Kao rezultat imamo usmjerenost na određene vrste govornih pogrešaka, dok druge pogreške koje također mogu narušiti fluentnost ostaju zanemarene. Ujedno varira i otkrivanje pogrešaka, pa se pozornost povećava kako se bliži kraj izričaja (Horga i Liker, 2016: 42).

Horga i Liker (2016: 38) navode dvije vrste teorija pomoću kojih se može pratiti vlastiti govor, a to su konekcionističke teorije i teorije uređivanja, odnosno editiranja. Konekcionisti monitor (promatrač) stavljaju unutar proizvodnje govora, dok ga teorije uređivanja stavljaju izvan sustava. Najpoznatija teorija uređivanja jest ona perceptivne povratne sprege. Teorija perceptivne povratne sprege služi za izjednačavanje monitora i sustava za razumijevanje govora općenito. Ona je posebno zanimljiva jer je govornik prema ovoj teoriji sposoban kontrolirati svoj unutarnji i svoj otkriveni govor i to unutarnjom, odnosno vanjskom povratnom spregom, no nema pristup međustadijima proizvodnje govorne obavijesti (Horga i Liker, 2016: 43).

U ovom se još poglavlju može spomenuti i RIM (*Repair Interval Model*) kao jedan od mehanizama ispravljanja govornih pogrešaka, koji predlaže J. Hirshberg 1995. godine (Hirshberg 1955 prema Horga i Liker 2016). *Repair Interval Model* sastoji se od triju segmenata, a to su pogreška, izlazak iz pogreške i ispravljanje. Tom modelu se dodaje i četvrti, ujedno i početni element, koji se odnosi na ulazak u pogrešku (Horga i Liker, 2016: 44). I prije no što se pogreška realizira, govornik može imati određene poteškoće u proizvodnji govora, što rezultira nekim oblikom dislfuentnosti. Govornik, kako bi tu poteškoću riješio, odabire krivi put, ulazeći samim time u pogrešku ili, iako se svjesno pokušava zaustaviti znajući da je ušao u pogrešku, u tome ne uspijeva. Tada govornom inercijom nastavlja s izvedbom i ulazi u pogrešku (UP). Ulazak u pogrešku predstavlja prvi odsječak u ovom modelu ispravljanja pogreške. Drugi se odsječak odnosi na samu pogrešku (PO), a što se definira kao realizirani govorni materijal koji traži ispravak (*Reparandum Interval).* Treći je segment izlazak iz pogreške (IP) koji se događa nakon što govornik registrira pogrešku. On se proteže od vremena završavanja pogreške pa do ponovne uspostave fluentnosti u govoru, točnije do početka realizacije ispravka (*Disfluency Interval*). Nakon trećeg odsječka slijedi četvrti, a to je ispravak (IS) (Horga i Liker, 2016: 44). Svakako, u ponekim je situacijama vrlo teško prepoznati razinu kojoj pripada pogreška te je tada potrebno uključiti široki jezični kontekst u kojem se pogreška dogodila, a nerijetko i situacijski. Upravo to i jest razlog različitih interpretacija istih ili sličnih govornih pogrešaka.

Polazeći od prekida u govoru i od odsječaka disfluentnosti, Horga i Liker (2016: 43) napominju da nakon istih govornik započinje slagati svoj izvorni izričaj te ispravljati ono što je pogrešno izrekao. Sama sintaksa ispravka treba biti koordinirana s izvornim i planiranim govornikovim izričajem, ali i dobro složena, gdje način ispravljanja ponovno ovisi o kontekstu i prilici. I ovakav je vid govornih pogrešaka zanimljiv ako u obzir uzmemo činjenicu kako ispravci u velikom broju sadrže i onaj korektni dio izraza, a ne samo ispravljanje pogreške . U tom slučaju s tom govornom pogreškom, odnosno njezinim ispravkom, čini određenu vrstu jezično-govorne jedinice koja u tom trenutku postaje temeljnim dijelom ispravka (Horga i Liker, 2016: 44). Kao što je i vidljivo fluentnost mogu narušavati različiti faktori. Jedan od primjera su i poštapalice. Poštapalice, uz modalne izraze, predstavljaju okosnicu istraživačkog dijela rada, stoga je i njihovo definiranje u ovom radu neizostavno.

5.3.3. Poštapalice

Poštapalice predstavljaju glasove, riječi ili pak skupove riječi, koje upotrebljavaju gotovo svi, naravno, ovisno o govornim situacijama u kojima se nalazimo. One nam služe kako bi automatski ili nesvjesno popunili pauze u govoru, dok nam ujedno pomažu prilikom pronalaska prave riječi ili kada razmišljamo kako nastaviti komunikaciju (Pintarić, 2002: 225)**.** Poštapalice se većinom smatraju kao nepotreban element komunikacije ili kao karakteristika loših govornika (Badurina i Matešić 2013: 15) no, ako bismo pošli od novijih teorijskih okvira, kojima je u središtu sama jezična komunikacija, postavlja se pitanje i o mogućnosti njihove funkcionalnosti. Poštapalice su jezične pojave koje tokom povijesti nisu bile mnogo istraživane. Njima se najčešće služimo u nekim neformalnim situacijama, međutim, ono što je zanimljivo jest to što ih nalazimo i u diskursima koji teže formalnosti, pa ih zbog nalazimo i u govorenom akademskom diskursu gdje poštapalice sudjeluju u kreiranju sadržaja, a tako i u govoru profesora. Odlika su poštapalica jezična sredstva za koje se obično navodi kako su logički i sintaktički nepovezane s rečenicom iz razloga jer je riječ o semantički praznim i nepromjenjivim riječima za koje se smatra kako se koriste bez valjanog razloga te kako zapravo imaju nejasnu funkciju (Kurtić i Aljukić, 2013: 523). Nastavno na već spomenuto istraživanje Rodrigueza i sur. (2001), Kurtić i Aljukić (2013: 512) navode kako se poštapalice i u sferi drugih lingvističkih tradicija smatraju diskursnim oznakama, držačima govorne pozicije, ekstra-klauzalnim elementima kao i natukničkim frazama.

Analizom uporabe poštapalica možemo prikazati mogućnost njihove funkcionalnosti, kao i njihovu slojevitost. Kao osnovu sporazumijevanja uzimamo kognitivne procese koji su dio svijesti bilo kojeg sudionika komunikacije. Kako bi se ti procesi olakšali, sugovornici imaju potrebu obrazlaganja, digresija, najave nove teme, povratka na prethodnu misao, kao i potrebu za izvođenjem trenutnih, odnosno konačnih zaključaka (Badurina i Matešić, 2013: 20). Također, poštapalice imaju razne uloge i funkcije prilikom komunikacije, pa se ne moraju striktno smatrati nepoželjnom pojavom. Dapače, s obzirom da nam one uvelike olakšavaju komunikaciju, možemo govoriti i intencionalnoj uporabi poštapalica. Naravno, u ovom se kontekstu postavlja i pitanje koliko određena riječ treba biti frekventna da bi se uopće smatrala poštapalicom. Svakako, s obzirom na to da na temu poštapalica nema mnogo literature, bilo bi zanimljivo poštapalice i njihovu funkcionalnost promatrati u okviru spola, starosti, socijalne grupe, obrazovanja, možda profesije govornika ili kroz njihov idiostil. Također, mogli bismo proučavati i poštapalice u okviru dijalekta, žargona, religije, odnosno u okviru raznih funkcionalnih stilova našega jezika.

Zbog svega navedenog u prethodnim poglavljima razumljivo je zašto je proučavanje idealnog govornika, a samim time i govorne fluentnosti, odnosno disfluentnosti zanimljivo za lingvistiku. Dakle, sve nam to skreće pozornost na razlike između onih izričaja koji su korektno oblikovani i koji su u skladu s pravilima jezičnog sustava te onih izričaja koji su stvarno proizvedeni, koji nastaju u živoj govornoj komunikaciji i koje ne proizvodi idealni govornik. Sve to otvara mogućnosti otkrivanja mehanizama govorne proizvodnje te organizacije kako jezičnih, tako i ostalih kognitivnih znanja koje žive u mentalnom sklopu nekog govornika. Njihovo je proučavanje jednako tako zanimljivo jer otkrivaju intelektualno, mentalno i emocionalno stanje govornika dok ujedno mogu imati i ulogu regulatora razgovornoga tijeka.

6. ISTRAŽIVANJE

6.1. Cilj i hipoteze

Idealni je govor vrlo teško, gotovo pa i nemoguće izvesti. Zbog toga primarni cilj ovog rada i jest istražiti postoje li govorne pogreške u govoru nastavnika osnovnih škola. Drugi je cilj, ako one postoje, istražiti koliko ih je i koje su najčešće. Treći je cilj utvrditi postoje li razlike u govoru između nastavnika predmetne i razredne nastave.

Smatrajući kako je govor nastavnika u školama većinom spontan, polazi se od pretpostavke kako će govorne pogreške ipak biti zastupljene, iako je riječ o obrazovnoj ustanovi. Sljedeća se pretpostavka odnosi na razlike u govoru nastavnika predmetne i razredne nastave. Smatra se da će vrste odstupanja biti slične, ali će njihova učestalost biti vidno drukčija. Naime, od nastavnika razredne nastave očekuje se manja razina fluentnosti zbog dobi učenika te individualnijeg pristupa, ali i spontaniji i prirodniji govor. Posljednja se pretpostavka odnosi na uporabu modalnih izraza kao osnovnog dijela svakog govora, točnije uporabu poštapalica za koje se očekuje da će najviše narušavati govornu fluentnost, osobito ako u obzir uzmemo kako nastavnici većinom ne pripremaju detaljno svoja predavanja, pa zbog toga zastajkuju kako bi dobili na vremenu ili se prisjetili onoga što su namjeravali izreći. Promatralo se i kako nastavnice govore kada shvate da nisu uspjeli proći čitavo gradivo i da im je ostalo malo vremena, pa se i u tom kontekstu bilježila proizvodnja njihova govora kao posljedica ubrzavanja tempa govora i vremenskog pritiska. Rezultati su uspoređeni s pretpostavkama s kojima se krenulo u istraživanje, nakon čega slijedi zaključak kao odgovor na cjeloukupno istraživanje. Zaključuje se postoje li određena odstupanja te koje su vrste odstupanja bile najčešće i u kolikoj mjeri te koliko se nastavnice zapravo odmiču od norme hrvatskoga jezika.

6.2. Metodologija

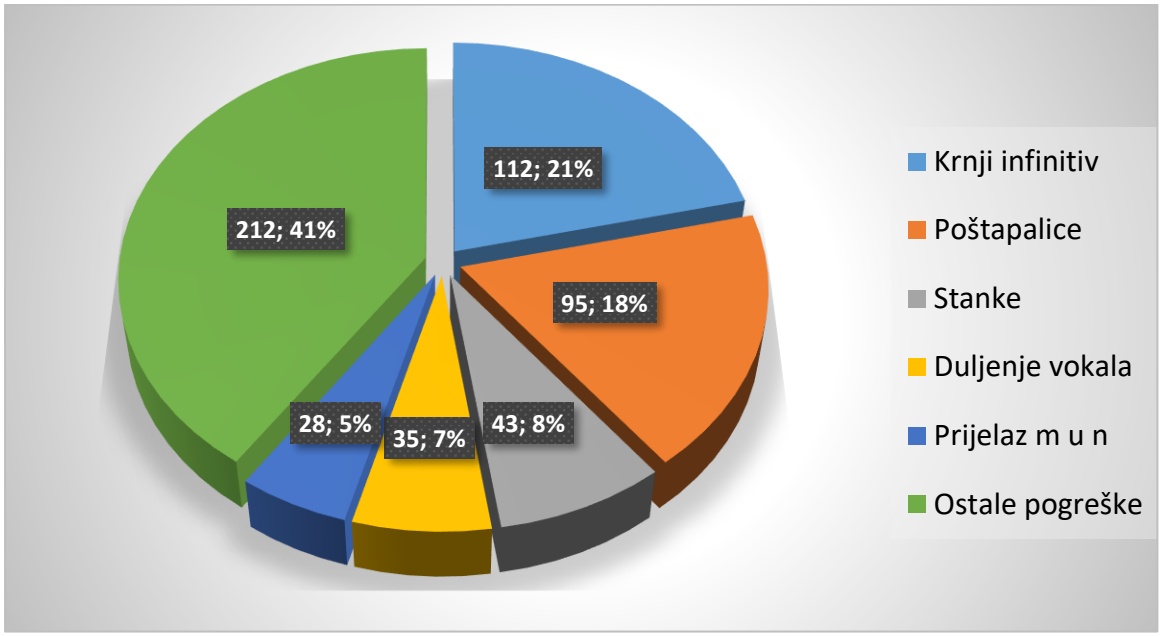
Ovaj rad istražuje govornu fluentnost nastavnika osnovne škole. Za potrebe istraživanja poslušano je ukupno deset različitih učiteljica i nastavnica u jednoj osnovnoj školi od 2. do 8. razreda u razdoblju od dva tjedna, od 18. svibnja do 2. lipnja 2021. godine. Nastavnice su predavale različite predmete, od prirodnih do društvenih i tehničkih. Od deset nastavnica četiri su predavale razrednu nastavu u drugom, četvrtom i dvama trećim razredima, u okviru kojeg su dvije nastavnice držale sat *Hrvatskog jezika,* a preostale dvije satove *Informatike* i *Prirode*. Šest je nastavnica predavalo predmetnu nastavu te su tako analizirane bile dvije nastavnice

Hrvatskog jezika i nastavnice *Kemije, Geografije, Tehničke kulture* i *Matematike*. Svi su satovi trajali otprilike četrdeset minuta, što je ukupno 394 minute materijala za analizu. Odstupanja nastavnica bilježena su odmah, u sklopu trajanja satova. Napravljena je vlastita samostalna struktura pogrešaka, kombinirana prema Horginoj i Likerovoj klasifikaciji prema načelu dvaju kriterija (narav pogreške te veličina jezične jedinice koja je obuhvaćena pogreškom, u koju spadaju dodavanje, brisanje, miješanje, zamjena i promjena poretka riječi). Upotrijebljena je i njihova klasifikacija na kontekstualne i nekontekstualne pogreške, pri čemu u kontekstualne spadaju anticipacijske i perservacijske pogreške. Uz ovu su klasifikaciju promatrani duljenje vokala, ispadanje vokala, uporaba poštapalica te nelogičnih stanki, uporaba krnjeg infinitiva, ubacivanje dijelova rečenice, prekidanje te ispravljanje. Predavanja nastavnica su snimljena diktafonom putem mobilnog uređaja te su transkribirani kako bi se kasnije mogli preslušavati u svrhu detaljnije analize govora.

7. REZULTATI I RASPRAVA

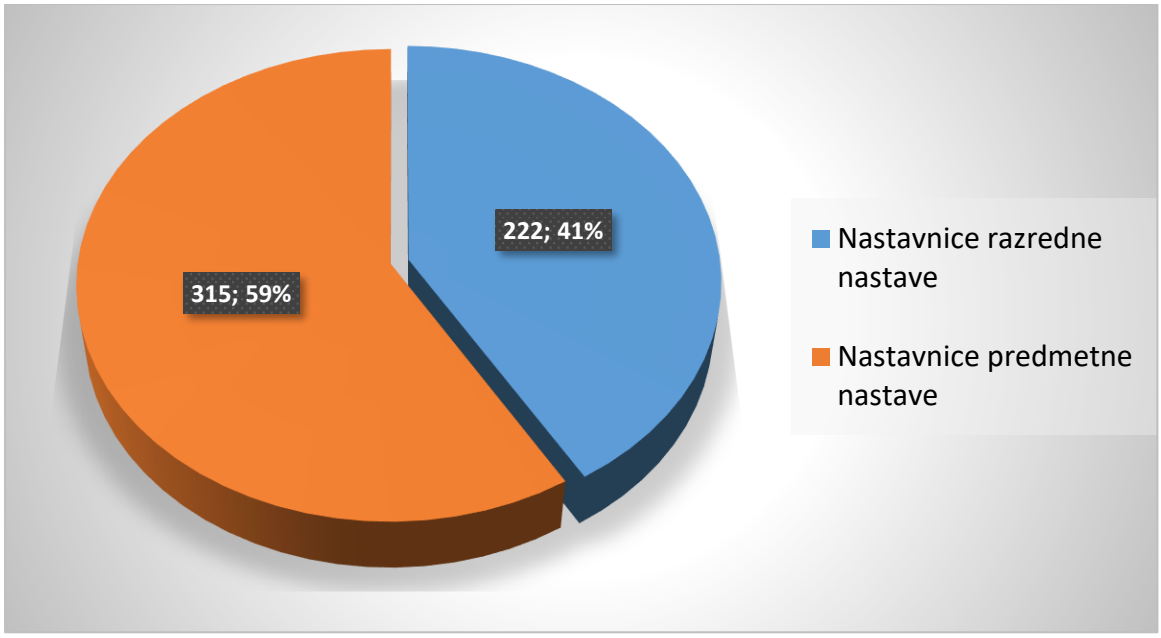
U ovom poglavlju analiziraju se najčešće vrste govornih grešaka koje su se ponavljale kod većine nastavnica. Vrlo je često jedna govorna greška bila popraćena drugima. Rezultati istraživanja potvrdili su prvu hipotezu prema kojoj su govorne greške itekako zastupljene. Ostale su dvije hipoteze opovrgnute. Naime, nastavnice razredne nastave pokazale su se fluentnijima nego nastavnice predmetne nastave, a najfrekventnija vrsta govornih pogrešaka nisu bile poštapalice već krnji infinitiv. Broj ukupnih pogrešaka zabilježenih u istraživanju jest 537. Najčešće vrste grešaka koje su se javljale su: krnji infinitiv, poštapalice, stanke, duljenje vokala i prijelaz dočetnog *m* u *n*. Krnji je infinitiv, kako je već rečeno, primjer govorne greške koja se pojavljivala kod svih nastavnica i koja je bila najučestalija i koja se javila čak 112 puta, što čini 21 % od ukupnog broja pogrešaka. Ovakvu vrstu pogreške možemo pripisati miješanju organskog i standardnog idioma. Sljedeća su vrsta govornih pogrešaka, ako govorimo o učestalosti, poštapalice. Upotrijebljene su 95 puta, što je 18%. Stanke su uočene u 43 primjera, što čini 8%, duljenje vokala u 35 primjera, što je 7% i prijelaz dočetnog *m* u *n* – 28 puta, što je ukupno 5%. Ostalih grešaka ima 212 (41%), od kojih se ističu ispadanje vokala, redukcija vokala, ubacivanje dijelova rečenice, zamjene, kontekstualne pogreške, prekidanje te ispravljanje.

Slika 1. *Prikaz omjera govornih grešaka*

Od 537 pogrešaka, 222 pogreške su učinile nastavnice razredne nastave (41%), a 315 nastavnice predmetne nastave (59%), što ne odgovara početnoj pretpostavci prema kojoj će nastavnice predmetne nastave biti fluentnije od nastavnica razredne nastave. Točan je omjer grafički prikazan na *slici 2.*

Slika 2. *Razlika u pogreškama govorne fluentnosti nastavnica razredne i predmetne nastave*

Na temelju navedenih vrsta govornih grešaka, potrebno je napomenuti kako je vrlo teško odrediti kategoriju kojoj određena pogreška pripada jer njezin kontekst, odnosno razlozi, nisu uvijek u potpunosti transparentni. Zbog toga su vrlo česti primjeri kombinacije nekoliko disfluentnosti. Sljedeće će poglavlje biti bazirano na detaljnoj analizi govora svih deset nastavnica u sklopu kojeg će se analizirati najzastupljenije vrste govornih pogrešaka. Slijede dobiveni rezultati, a rasprava će početi s nastavnicama razredne nastave nakon čega slijedi predmetna nastava.

7.1. Analiza govora nastavnica

7.1.1. Razredna nastava

Istraživanje govora nastavnika razredne nastave provodilo se kod četiri nastavnice koje su predavale razrednu nastavu u drugom, četvrtom i dvama trećim razredima, u okviru kojeg su dvije nastavnice držale sat *Hrvatskog jezika,* a preostale dvije satove *Informatike* i *Prirode*. Započinje se općenitim pregledom njihove fluentnosti, nakon čega slijedi pojedinačni prikaz govora nastavnica, počevši od nastavnice četvrtoga razreda. Kod svih su nastavnica uočena određena odstupanja. Najčešće govorne pogreške bile su: poštapalice, krnji infinitiv, stanke, duljenje vokala i prijelaz dočetnog *m* u *n*.

Poštapalice su upotrijebljene 50 puta, što čini 22%. Najmanje je korištena poštapalica *kao što znate*, a upotrijebljena je 9 puta (18%). Javljala se u ulozi pozivanja, odnosno sugeriranja kada bi se od učenika zatražilo da potvrde sjećaju li se neke informacije ili gradiva koje su nastavnice prethodno prošle. Krnji je infinitiv primijećen kod svih nastavnica bez iznimke te je pronađen u 42 primjera (npr. *bacat', stupit', stavit', skupit', sjest', prijeć'* i slično), što je 19%. Također, pojedine su nastavnice ponekad prebrzo izgovarale rečenice zbog čega su možda zvučale nespretno. Još neke od grešaka bile su primjerice nelogične stanke, koje su treće po zastupljenosti govornih pogrešaka razrednih nastavnica. Osim nelogičnih stanki javljali su se i problemi sročnosti (npr. *Nećemo* ***Spužva*** *Boba; Mnogo ljudi* ***vidjeli*** *su čaplju; Jeste li mu to* ***savjetovali*** *sva trojica?)*. Stanke, naime, označavaju duži ili kraći prekid u govoru, a razlikuju se fiziološka (respiratorna) te gramatičko-logična i psihološka stanka (Guberina 1967: 54). Njezina nam logička funkcija olakšava primanje govornih poruka na način da se oblikuje smislena govorna cjelina koje duži iskaz dijele na manje dijelove/blokove. Posebna vrsta stanke pripada namjernoj šutnji, a služi za izražavanje različitih afektivnih stanja (Guberina 1967: 54). Stanki je uočeno 26, što čini 12%.

Disfluentnost se, kao što je uočljivo i na primjerima, može manifestirati i u obliku produljenih vokala, gdje određeni vokali za razliku od drugih imaju veću sposobnost i mogućnost produljivanja. Distribucija njihova produljivanja ovisi o poziciji vokala unutar riječi, njihovoj vrsti te leksičkim čimbenicima (Lajtman, 2020: 22). Duljenje je vokala također vrlo česta pojava uočena kod sve četiri nastavnice. Javilo se 19 puta, što je 9%. Ponekad se događalo da pojedine rečenice u kojima je uočeno duljenje vokala ne zvuče smisleno, ali bi učenici zbog pragmalingvističkih načela mogli razumjeti o čemu je riječ (npr. *Vrlo je **vaaažno** da ovo dobro naučite jer će vam iz toga biti **posljednjaaa** ocjena; **Dooobro**, sada kad ste se ispričali, možemo li **kreeenuti** dalje?; **Ajdeee**, da **čujemmm**, kojii je odgovor na pitaanje?* i slično*).* Većinom su se dužili vokali, uz poneki primjer duljenja konsonanata, a nastavnice su ih uglavnom upotrebljavale kako bi osmislile ono što će sljedeće reći ili kada ne bi raspolagali s dovoljno informacija u datom trenutku pa bi odlagale svoj iskaz. U rečenicama u kojima se pojavljivalo duljenje vokala nerijetko bi se događala i uporaba poštapalica (npr. ***Aaaa, znači**, to je **tooo**; **Imaaa, dakle**, određenu **hranuuu** kojom se hrani* i slično). Najmanje je primjera prijelaza finalnog *m* u *n*, a uočeno je 18 primjera, što čini 8%.

Također, kada su nastavnice bile pod vremenskim pritiskom opadala je i kvaliteta njihovih predavanja. To je uočeno kod dviju nastavnice trećeg i četvrtog razreda čiji se broj grešaka povećavao na razini formulatora, čime se ujedno smanjuju pravilnost i točnost u svim sastavnicama govorne proizvodnje, a samim time i fluentnosti. Od ostalih grešaka kojih je bilo 67 i koje čine 30%, najčešće su bile ispravljanje, redukcija vokala i ponavljanje.

Primijećeno je i nekoliko kontekstualnih, odnosno nekontekstualnih pogrešaka, prvenstveno kontekstualnih, a u koje, kao što je i ranije navedeno, spadaju i anticipacijske i perservacijske pogreške. Većinom se to odnosilo na one pogreške čiji se segmenti koji su već realizirani pojave u onim dijelovima iskaza u kojima nisu bili planirani ili se pak planirani govorni segmenti ostvare ranije nego što je to planirano i to često na krivim mjestima. Uočena su dva takva primjera u nastavnice 3. razreda: *Vi ste **trešaćići*** (trećašići) *sada, kakav će vam biti rukopis u petom razredu?*; *Hoće li netko Ivanu posuditi **olovčiču**?* (olovčicu) te primjer anticipacijskog srljanja (*Ona **je, je… spužva** i ima sposobnost regeneracije*).

Kod nastavnice koja je predavala četvrtom razredu, brzina je govora prilično narušavala samu kvalitetu sata. Watanabe i Rose (2012: 482) napominju kako je brzina jedna od osnovnih karakteristika govora prema kojoj se, osim gramatičke i leksičke adekvatnosti iskaza, procjenjuje i fluentnost, smatrajući kako je govor fluentan kada je njegova brzina približno jednaka brzini govora na materinskom jeziku. Ta se brzina odnosi na proizvodnju između dvije i tri riječi te između deset i dvanaest fonema u vremenu od jedne sekunde (Levelt, 1999: 223). U uvodnom je dijelu sata donekle uspijevala kontrolirati brzinu govora, ali se to, kako se sat odvijao smanjivalo. U prvom se redu ova vrsta govorne pogreške odnosila na prizivanje riječi. Nadalje, u ove su nastavnice uočena najveća odstupanja od standardnog hrvatskog jezika i norme. Najčešći su primjeri krnjeg infinitiva, a bilo ih je 14, npr. *govorit'; bit'; donit'; prenit'; zapisat; uočit….* Česti su bili i primjeri prelaska *m* u *n*, čak 12 puta (npr. *vidin, dolazin, govorin, pratin, ispravin*…). Uočeno je i 9 primjera dugih i praznih stanki koje prate druge disfluentnosti (npr. *A koliko ono* ***hm, hmmm..*** *treba biti stupnjeva da bi se voda****……za… zaledila?****; A reci ti meni.. voda.. pardon, ne, roda****… hmmm…uhhh...*** *kakva je to životinja?* i slično). Nakon stanki najčešća je uporaba poštapalica *znači* i *reci ti meni*, izrečene ukupno 8 puta. Zamjetan je utjecaj splitskog govornog područja u 13 izgovorenih riječi (npr. *sić, ovden, lipo, kacavida, karota, katriga)* što ukazuje na to kako nastavnica unatoč tomu što predaje u školi ne teži idealnom govoru i ne obraća preveliku pozornost na gramatičku pravilnost, konceptualnu adekvatnost, ali ni na artikulacijsku točnost. Od ostalih je pogrešaka nastavnica vrlo često upotrebljavala izraz *da li* umjesto *je li,* točnije 6 puta (npr. *Da li som živi u vašem zavičaju?; Da li iste životinje žive i u tekućicama i stajaćicama?; Da li imamo mi našu peruniku ovde?)* te su zamijećena i 2 primjera ponavljanja *(Ukoliko dobijete loše ocjene,* ***nećeće*** *biti vremena za ispravljanje, zato dobro naučite; Spomenut ću vam i hidro****elel****ektrane).* Osim ponavljanja u rečenici *Ukoliko dobijete loše ocjene,* ***nećeće*** *biti vremena za ispravljanje, zato dobro naučite* pogrešno je upotrijebljen veznik *ukoliko* jer on u drugom rečenicu traži veznik *utoliko*. Kao što je i vidljivo, tijekom sata uočen je velik broj čimbenika koji narušavaju fluentnost i pravilnost govora što govor ove nastavnice karakterizira kao nepravilan i nedovoljno kultiviran. Ta se odstupanja prvenstveno očituju u čestoj uporabi organskog idioma. Osim toga, govor ove nastavnice karakterizira običan stil, uzak vokabular, česte jezične pogreške, a ponekad i neodređene rečenice.

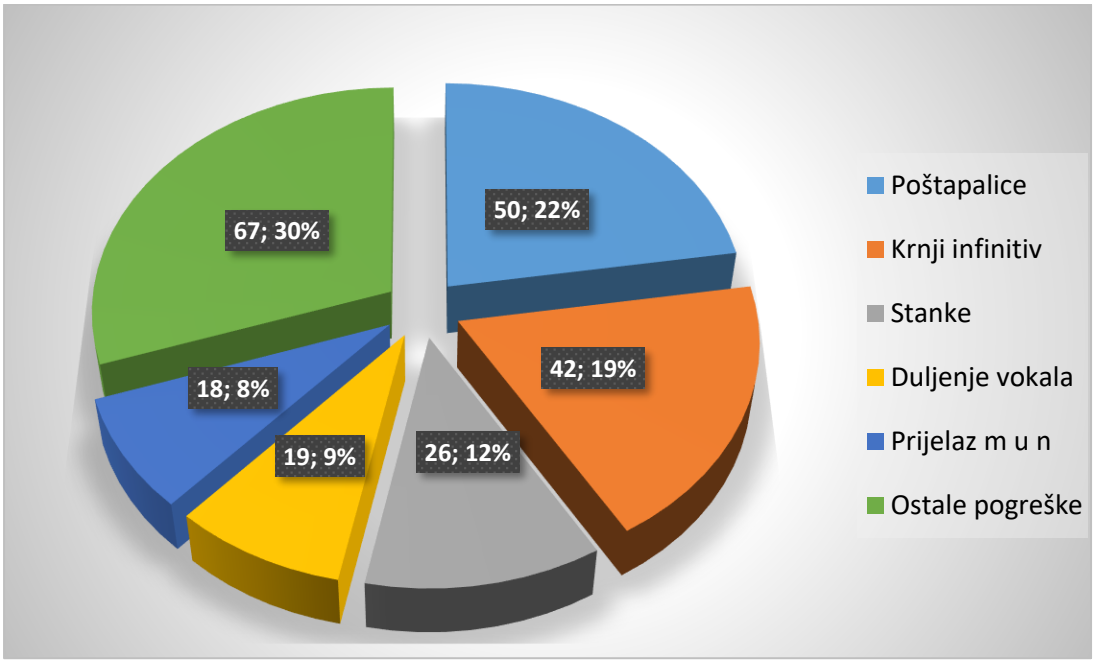
Kod nastavnica trećeg i drugog razreda odstupanja od norme nisu bila toliko izražena. Najčešće su to bile poštapalice i krnji infinitiv, pogreške u izgovornom programu, pogreške kongruencije te pogrešan izbor riječi. Kod nastavnice trećeg razreda prevladala je upotreba

poštapalica i to u 17 primjera i kojih je u odnosu na sve ostale nastavnice bilo znatno više (npr. *aaaa, hmm, ono, ajmo reći, jel', dobro, znači* i slično). Dalje slijedi krnji infinitiv, zamijećen u 9 primjera (npr. *bacat', stavit', skupit', dignit'...).* Treća govorna pogreška po zastupljenosti pripada stankama, kojih je bilo 10. Ostale pogreške koje možemo ubrojiti su primjerice duljenje i ispadanje vokala, za koje je pronađeno po šest primjera (npr. *kol'ko, uč'li, ne'ko, je l', k'o, čet'ri, Koje imate* ***uuuuu*** *drogerijama;* ***aaa****, znači tako*…), a što u najvećoj mjeri možemo pripisati utjecaju dijalekta, kao i umetanje rečenica i ispravljanje (npr. *Može* ***uput…upiti*** *vodu.;* ***Što*** *smo ono kad smo spominjali puževe..* ***koji*** *ono mogu biti?* ***Kakvi*** *su nam…; Ovo je napisano u obliku,* ***kao, stihova. Kakvi su*** *nam stihovi? Kao i svi* ***pp… muževi***), a za koje je pronađeno ukupno pet primjera. Zamijećen je i jedan primjer krive uporabe prijedloga *s* (*Ima određenu hranu* ***sa*** *kojom se hrani.*), uporaba *šta* umjesto *što* (npr. ***Šta*** *ti znači gluž*?), izrazi *naći* umjesto *znači* i *po* umjesto *pola* (*po' litre*) te kriva uporaba zamjenice *neki* (*neke kemijski sastojci*). Nastavnica drugog razreda imala je najbolju dikciju i kontrolu, najmanje je odstupala od norme te je imala i najmanji broj disfluentnosti. Kao neke primjere ponovno možemo uzeti uporabu poštapalica *ajmo* i *ah,* a koje su upotrijebljene devet puta te krnji infinitiv, koji je uočen u osam primjera (*ispravit'; pročitati'; stavit'; označit'; sjest'; pitat'...*). Osim toga, bilo je i četiri primjera duljenja vokala (*Ma* ***daajjj*** *Niko, okreni see; Eto* ***gaaa****, to je sve za danas;* ***Možeee****, pročitaj ti prvo pitanje; I ne samo* ***toooo****. Bit će i razumijevanje teksta.*) te dva primjera pogrešnog izbora riječi u pojedinim dijelovima iskaza (npr. *Ovo su radili i* ***raniji*** *učenici,* ***bivši*** *učenici škole.*). Govor nastavnice drugog razreda karakteriziraju elegantan stil i razvijen vokabular, uz ponekad preduge rečenice i poneke govorne pogreške. Ovakav tip govora učenici su najviše prihvaćali.

U razrednu se nastavu ubraja i nastavnica *Informatike.* Unatoč tomu što je ona u pravilu predmetna nastavnica, predavala je trećem razredu te će zbog uzrasta učenika biti smještena u ovo poglavlje. Nastavnica *Informatike* nije imala previše odstupanja od standardnog jezika te se trudila njegovati hrvatski standardni jezik i njegove norme. Najčešća je uporaba krnjeg infinitiva kao i u ostalih nastavnica, dakle 11 puta (npr. *preslikat', označit', obojat', stavit'*). Ipak, fluentnost izrazito narušava preučestala uporaba poštapalice *znači* te je primjerice u dvije uzastopne rečenice čak pet puta upotrijebila ovu poštapalicu, dakle osam puta: ***Znači****, ovaj lik mora biti obojan. Morate koristiti* ***znači****, bilježnicu, udžbenik, bojice…* ***znači****, sve. Nakon toga ću vam pregledati,* ***znači*** *uhvatite se posla. Tko ne bude dovršio zadatak dobit će bilješku,* ***znači****, znate što vam je činiti.* Osim navedenih govornih pogrešaka, u govoru nastavnice primijećeno je duljenje vokala u devet primjera zajedno s nelogičnim stankama u sedam

primjera (*Ako nam ostane / vremena / pregledat ću / vam teke; Obojite / taj / lik. Možete koristiti / koje god / želite boje;* ***Okeeeej****, ima li tko kakvo pitanje?; Josipe, on pita mene, ne pita* ***tebeee****.;* ***Aaaa, oviiii****, reci* ***miiii****, je li to hardver ili softver?; Tako* ***daaaa****, ako želiš peticu,* ***poootrudi*** *se*.). Također je, kao i u nastavnice četvrtog razreda, vidljiv prijelaz finalnog *m* u *n*, a uočen je šest puta (npr. *Misli****n****, ne zna****n** u čemu je problem?; Osi****n*** *ovoga što sa****n*** *ti već rekla.; Ne razumi****n*** *kako se ne sjećaš, prošli smo to sto puta.*; *Slušajte, da van kaže****n*** *jednu stvar*. i slično). Od ostalih je pogrešaka uočeno pet primjera pleonazma, koji bi se javili kada bi nastavnica htjela naglasiti učenicima da će ih početi ispitivati. Pleonazam, odnosno nizanje istoznačnih riječi, nastavnica je upotrebljavala kako bi proširila ili razvila određeni iskaz. Samim time su dijelovi govora pojedinih nastavnika zvučali neprimjereno i nespretno, vidno odudarajući od norme. Kao primjeri izdvojeni su: *oko osam/cirka osam pitanja; no, međutim; nužno je i potrebno da zapamtite sve iz ovog okvira jer ću vas to sljedeći tjedan ispitati; štoviše/dapače).* Veznici *no* i *međutim* u oba su puta s obzirom na kontekst bili nepravilno upotrijebljeni. *(****No, međutim****, spremite se.;* ***No, međutim****, krećemo s prvim u 'e-dnevniku'*.). Nastavnica je 4 puta upotrijebila oblik *šta* umjesto oblika *što* (***Šta*** *smo govorili?; A reci mi* ***šta*** *ako ne svijetli zaslon?; Nemaš ga* ***šta*** *ometat.;* ***Šta*** *bi ti napravio ako ne rade zvučnici?...*), a jednom je upotrijebila i oblik *da li* umjesto *je li* (***Da li*** *prepoznaješ možda ovo?)*. Vidljivi su i redukcija vokala u primjeru broja četiri (*čet'ri*) te pogreška kongruencije (*Tomi, ne* ***glupar****… ne* ***glupiraj*** *se*). Nastavnica je pogrešno upotrijebila množinu u rečenici *Ako ne* ***rade zvučnik*** i to dva puta uzastopno te po svemu sudeći nije riječ o pogrešci koja se pokrala. Što se ostalih primjera narušavanja fluentnosti u govoru tiče, ponovno se polazi od uporabe organskog idioma, a što se očituje u rečenicama: *Roko, jes' ti učija?; Okreni se. Jes' čuja?* te u uporabi izraza poput *kužiš* i *razumiš.*

Slika 3: ***Omjer govornih pogrešaka razrednih nastavnica***

7.1.2. Predmetna nastava

U okviru proučavanja govorne fluentnosti nastavnika predmetne nastave proučavao se govor dviju nastavnica *Hrvatskog jezika*, te nastavnica *Geografije*, *Matematike*, *Kemije* i *Tehničke kulture* od 5. do 8. razreda. Kao pogreške koje su najviše narušavale fluentnost u govoru ponovno se javljaju poštapalice, krnji infinitiv i nelogične stanke te ponegdje ubrzan tempo govora i duljenje vokala. Prvo će biti analiziran govor nastavnica *Hrvatskoga jezika*, nakon čega slijede nastavnice *Geografije*, *Tehničke kulture, Matematike* i *Kemije.*

Kod nastavnice *Hrvatskog jezika* koja je predavala 8. razredu kao najrelevatniji problem pokazale su se poštapalice. Nastavnica je najviše koristila poštapalice poput *dakle, kao što vidite, je li, ajmo (**Ajmo**…sada ovo, pa ćemo doći na frazeme)* i slično, a ukupno su upotrijebljene 15 puta. Također, česte pogreške u govoru koje su bazirane na oklijevanju su stanke, odnosno prazne i nefonematizirane stanke, zajedno s duljenjem vokala. Takva su odstupanja uočena u 11 primjera (*Jeste li pročitali / **onaaa** / pitanja koja / sam vam **dalaa** prošli/ put?; **Hmm**, morate biti svjesni da vam je za tjedan dana ispit, morate, **hmmm**, početi učiti*). Uočeno je i nekoliko primjera krnjeg infinitiva, konkretno u šest slučajeva (npr. *naučit', dobit', ponovit', obraćat'*…). U dva je primjera uočeno i ponavljanje (***Imamo** pravopis, **imamo** rječničku normu, **imamo** red riječi; Mi smo **je li** štokavci, a sve je to, **je li**, na prostoru…).* U

govoru nastavnice pojavile su se i dvije pogreške u izgovornom programu uz ispravljanje, točnije (npr. *Luka, nemoj **ugo, ugrožavati** svoju ocjenu.; To **ti** je, to **vam** je prefiksalno sufiksalna tvorba.)* te primjer izbora pogrešne riječi uz ispričavanje zbog pogreške (npr. *On **priča, ispričavam se, govori** i španjolski, pa bi zbog toga mogao to znati.*). Govor druge nastavnice *Hrvatskog jezika* koja je predavala učenicima 7. razreda predstavljao je mješavinu dijalekta i standarda, što svakako kod nastavnice hrvatskog jezika ne bi trebalo biti prisutno u tolikoj mjeri. To se najviše očitovalo u pojavi krnjeg infinitiva u devet primjera, ispadanju vokala, kojih je bilo osam (*kol'ko, tol'ko, odma'...*) te uporabi poštapalica, također u osam navrata. Poštapalica koju je nastavnica koristila jest *fino* i to u kontekstima u kojima je nema smisla upotrebljavati te samim time nije nosila nikakvu ulogu u iskazu (npr. *Fino ste vi to napravili, fino, fino…; Hajde ti sada meni fino otvori čitanku; Hajde, dodaj mi fino svoju bilježnicu* i slično). Zamjena *m* i *n* se dogodila šest puta (npr. *tin, stavin, ocijenin*…), kao i duljenje vokala (npr. *daaa, paaa, neeee…*), a uočeno je i pet primjera stanki koje su u rečenicama odavale dojam rascjepkanosti (npr. *I tako, **danas se niste / niste se** baš iskazali; Vama treba **jedan / jedan** dobar odmor, a i meni*). Stankama je u većini slučajeva nastavnica pokušala dobiti na vremenu, točnije promisliti što planira sljedeće izgovoriti. Četiri je puta uočena i redukcija vokala (npr. *doša, maka, reka*), a na tri je mjesta došlo do pogrešne uporabe *da* i *imperativa glagola ići* (npr. ***ajde da** ja nekoga prozovem, **ajde da** mi ne dosađuješ više evo ti tri, **ajde da** se neko javi).* S obzirom na to da je sat bio baziran na ispitivanju, nastavnica nije govorila previše. Ipak, i taj vremenski raspon bio je dovoljan da se uoči velik broj pogrešaka u govoru te odstupanje od norme, što uvelike narušava dojam fluentnosti govora. Osim gore navedenih pogrešaka pojavile su se i pogreške kongruencije (***Drugi, drugo** plasirani učenik koji danas odgovara je Drago),* pogreške na sintaktičko-propozicijskoj razini *(Kako onda vi možete, možete li vi odgovoriti na pitanje)* i traženje pravog podatka (*Ivana **ti mi sutra, odnosno ne sutra, nego u ponedjeljak, odnosno sljedeći tjedan** odgovaraš lektiru.)* Svakako, govor ove nastavnice prepun je pogrešaka, čak i na elementarnoj razini, a što se kosi s mišljenjem kako će nastavnice hrvatskog jezika imati najmanje odstupanja, a time i najfluentniji govor. Kao i kod nastavnice razredne nastave četvrtog razreda i ovdje je jedan od najvećih problema žargon te *splitski naglasak*, uz poštapalice na za to nepotrebnim i nelogičnim mjestima. Uspoređujući ove dvije nastavnice vidljive su velike razlike u njihovom nastupu i u njihovoj govornoj fluentnosti, načinu izražavanja i dinamici. Slušanjem njihovih sati, ali i kasnijem pažljivom preslušavanju transkripata, uočeno je kako je nastavnica koja je predavala osmom razredu mnogo bolje artikulirala svoj sat. Naime, u svom je govoru manje

oklijevala i zastajkivala, više je poštovala jezični standard, jasnije je izlagala te je općenito imala manje govornih pogrešaka.

Sljedeće preslušano predavanje bilo je ono nastavnice iz *Geografije*. Suprotno očekivanjima, nastavnica *Geografije* imala je izrazito malo odstupanja te vrlo ugodnu boju glasa što dodatno pridonosi eleganciji. Najčešća odstupanja odnosila su se na nepotrebno korištenje umanjenica i to u 11 primjera (npr. *znakić, trokutić, brodić, kartica, prstić*…) te na poštapalice, kojih je bilo 10 (*recimo* i *znači*) i krnji infinitiv, koji je uočen u šest puta (*prošetat', sjest', otvorit'*...). Od ostalih je pogrešaka uočeno je i pet zamjena (***sve*** (svu) *tu energiju; broj* ***kojega*** (koji) *ste označili u karti;* ***po*** (pri) *povratku,* ***jagodicu*** (jagodisu), ***neke*** (neki) *kemijski sastojci*) kao i tri primjera ispravljanja (npr. ***Danas*** *ćemo ponoviti vode stajaćice****, odnosno ne danas, nego sutra****, ispričavam se;* ***Tu su, tu*** *je napisano nekoliko rečenica o volumenu;* ***Došli su, došlo*** *ih je nekoliko i tražilo jagode*) bilo da se radi o ispravljanju cijele riječi ili pogrešnog morfema. Također, napravljene su i tri pogreške koje se tiču dva oblika akuzativa zamjenice *koji*. Ti se oblici i općenito često nepravilno koriste, a u nastavnice *Geografije* to su sljedeći primjeri: *Kontrolni* ***kojeg*** *ste pisali prošli tjedan vam neće biti zadnji; Da, broj* ***kojeg*** *ste označili u karti.; Ovo je video* ***kojeg*** *smo već gledali, ali ću vam ga upaliti ponovno*. Unatoč pogreškama koje su zamijećene, ustanovljeno je da je nastavnica izrazito uspješno prilagodila svoj govor i učenicima i normi te kako greške koje su se pojavile ne narušavaju pretjerano govornu fluentnost.

Sljedeća tri predavanja bila su ona nastavnica iz *Tehničke kulture, Matematike i Kemije*, koje su predavale 5., 7. i 8. razredu. Najveća su odstupanja uočena u nastavnice *Tehničke kulture*. Najčešća je bila redukcija vokala u 16 primjera (npr. *vamo, nako, ko', prolaz'li, vid'la, doša', naprav'li, čet'ri, zaborav'li, pon'li* i slično te uporaba nestandardnih *šta* i *moš,* u 13 primjera, vrlo često u istoj rečenici (npr. ***Moš*** *donit to* ***šta*** *si napisao.;* ***Šta*** *si reka?;* ***Šta*** *smo prošli put radili s maketama? Ajde, Mirko,* ***moš*** *pročitat* ***šta*** *si napisa*.). Čest je bio i krnji infinitiv, uočen u 12 primjera, što ponovno nije iznimka, a primjeri su *rezat', pridat' (*uz prijelaz *e > i), potrudit', vidit', pisat'* itd. Primijećeno je 11 uporaba poštapalice *znači*, od čega 4 puta u varijanti *'nači* (npr. ***'Nači****, iz informatike su vam isto dvi ocjene.;* ***'Nači****, mene ovdje nitko ne sluša.*). Kao primjeri zamjene glasova *m* i *n* uočeno je 10 primjera poput *Nije va****n*** *to piramida.; Ivano, aj moli****n*** *te radi svoje.; Kad ja nešto govori****n****...; Al nisa****n****?; Baš me zanima, da nisa****n*** *poslala poruku, koliko bi vas to ponov'lo* , gdje je, kao što se može i vidjeti, zadnji primjer kombinacija nekoliko disfluentnosti, pa su se tako uz zamjenu vokala našli i redukcija vokala i nepravilan poredak riječi u rečenici. Nastavnica je u potpunosti predavala koristeći sinjski

govor, stoga su u njenom govoru uočena odstupanja kojih nema u ostalih nastavnica, osim zamjene glasova *m* i *n*. Tako primjerice imamo upotrebu nastavka *-ja* umjesto *-o*, izbacivanje glasa *h* i zamjenu glasom *v* te redukciju glasova, zapravo svega onoga što i jest karakteristično za sinjski govor. U nastavnice je uočena i česta upotreba nastavka *-ja* umjesto nastavka *-o*. Ovakvih je primjera bilo osam (npr. *popija, bija, donija, napravija*…). Bilo je i šest primjera duljenja vokala (npr. *Opravdanja nema, pročitat ću vam za* ***plaaašt****.; Što što nam* ***budeee*** *na* ***krajuuuu****.;* ***Dobrooo****, bilo bi dosta pričanja.*). Jednako tako, primijećena je i frekventna uporaba zamjena glasa *h* drugim glasovima, što je ponovno utjecaj dijalekta, a takvih je primjera bilo pet: *uvo, juva, u straju, kruva, tvrd oraj*. Uočena su i tri primjera krive konjugacije glagola u trećem licu, kao npr. *živu, vidu, gonu*. U jednom se trenutku dogodila i dvostruka uzastopna redukcija (*Zamo****l'l'*** *sam vas da to napravite prošli tjedan.).* Od ostalih nepravilnosti uočene su sljedeće: *dvije > dvi; naprijed > napred, naprid; ovdje > ovde; sa strane > s strane; hoćeš > oš,* kao i jedan primjer uporabe glagola more umjesto može (***More****, piši još pet minuta, pa ćeš predat'*) te krivog naglaska kod riječi *slijedi* koja je izgovorena kratkosilaznim umjesto dugouzlaznim naglaskom. U svakom slušaju, vidljivi su izraziti prekidi fluentnosti te je nastavnicu općenito bilo teško slušati i pratiti. Uz nastavnicu razredne nastave koja je predavala četvrtom razredu, ovo je govor koji je najviše odstupao od norme i koji je označen kao najmanje fluentan.

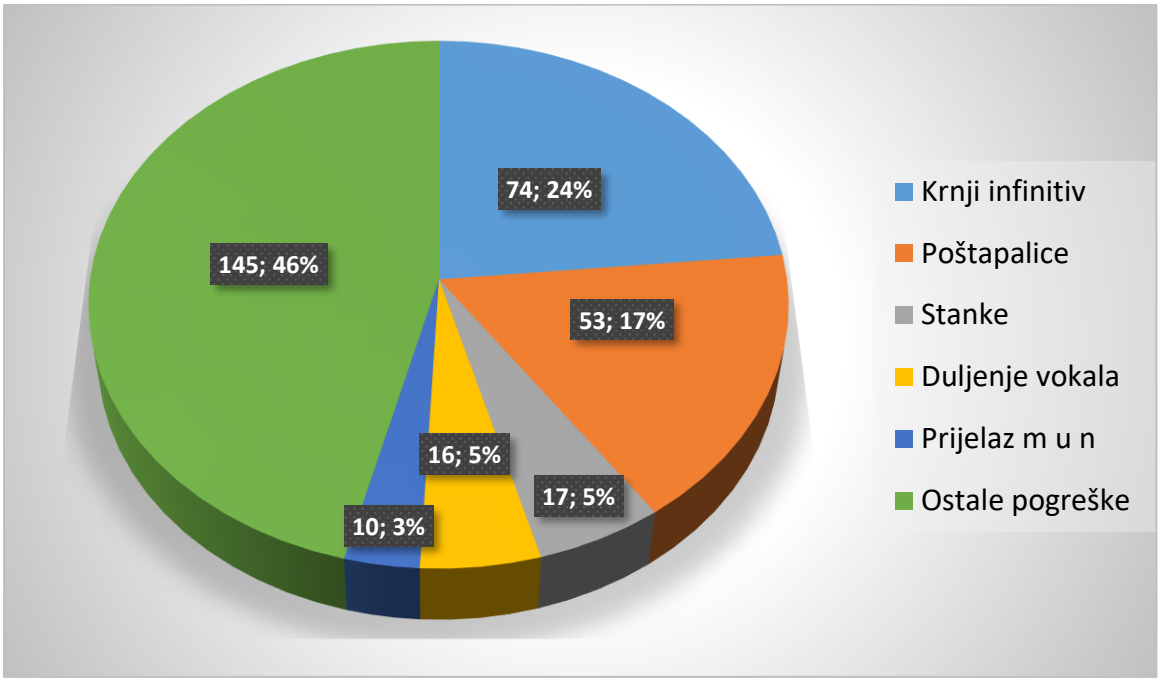
Govor nastavnice *Matematike* može se okarakterizirati kao onaj koji umjereno odstupa od norme. Dakle, primijećene su govorne pogreške, ali nisu toliko narušavale fluentnost s obzirom da je nastavnica pristupačna i duhovita te se, iako ponekad koristi organski idiom, trudi govoriti na standardnom jeziku. Također, nastavnica ima izgovornu manu rotacizam i lambdacizam, ali ni to nije pretjerano narušavalo fluentnost. Ponovno se kao najčešći javlja krnji infinitiv u 15 puta (npr. *nastavit', dat', napisat', gledat', skicirat', brojat', izvodit, nacrtat', dobit'…*). Kod ove nastavnice, za razliku od ostalih, nije zamijećena nijedna poštapalica, što je čini iznimkom, kao ni duljenje vokala. Ipak, zamijećeno je pet stanki u govoru uz redovito samoispravljanje i umetanje riječi u rečenicu (npr. *On ima dva,* ***hmmm****, ovaj vrh ovdje, spaja,* ***hmmm,*** *dužinu A i B.; Nacrta se kružnica i onda se na njemu,* ***ispričavam se, na njoj****, crtaju točkice.; Kako ono,* ***hmmm,*** *tj. koja je formula? Ovu,* ***pardon,*** *od ovog vrha smo već brojali…*). Kao i kod nastavnica *Informatike* i *Tehničke kulture*, i u nastavnice *Matematike* dolazilo je do redukcije vokala, a zabilježeno je četiri takva primjera (*čet'ri; Lovre, jesi izračuna?; Jel tko pročita zadatak?; Jel vam doša listić na 'zoom'?*) Također, nastavnica je jedanput upotrijebila oblik *dvi* umjesto *dvije*, *brojia* i *skužija* umjesto *brojio* i *skužio*, *oću* umjesto *hoću* (ispadanje

glasa *h*) te *umisto*, a ne *umjesto*, uz četiri prijelaza finalnog *m* u *n* (*stavi**n**, pročita**n**, nabroji**n** i ocijeni**n***). Zabilježena je i upotreba nestandardnog *šta* umjesto *što* u tri primjera (*A **šta** je dužina koja spaja dva susjedna vrha?; **Šta** nam treba?; **Šta** se uvrštava umjesto broja?*).

Posljednji analizirani sat bio je onaj nastavnice *Kemije*. Kod nastavnice *Kemije* najveće narušavanje fluentnosti očitovalo se u vrlo čestom korištenju krnjeg infinitiva i u uporabi organskog idioma. Krnji infinitiv zamijećen je u 18 primjera (npr. *napisat', popravit', dobit', provjerit', dobacit', popunit', ispravit', cijenit', prepisat', naučit', znat'* i slično). Česte su bile i kombinacije ispadanja vokala i krnjeg infinitiva (npr. *Kad si doša predat; Evo, bezveze ću puknit broj da ne bi i ti proša s jedinicom…*). Najčešća je poštapalica bila *je li* i njezina inačica *je l'* i to u svrhu pridobivanja na vremenu i provjeravanju povratne informacije učenika te poštapalica *gospe,* a zajedno su upotrijebljene 10 puta. Organski idiom ponajviše se vidi u uporabi glagola i to u sedam primjera: *Ti meni nisi **donija** praktični rad.; Misterija mi je kako si **uspija dobit** jedan.; Velik dio vas je **kupija** bodove.; Otić ćeš u 8. misec **polagat** kemiju, jesi **čuja**?; Ako ne **razumite**, pitajte…* te u uporabi oblika *šta* umjesto *što* u tri navrata (npr. ***Šta** ćete sad?; **Šta** si reka?; **Šta** je to molekula ili atom?*. Primijećene su i dvije pogrešne uporabe infinitiva (*Žvakati ćeš ovu jezgru.; Ispraviti ćeš ocjenu ako danas pišeš test.*). Osim toga, nastavnica je upotrijebila riječ *balun* umjesto *lopta*, *osandeset osam* umjesto *osamdeset osam,* a uočena su i dva primjera ponavljanja (***Je li** razrednica, nije upisala, **je li**?; Pa kad vi **mene lipo iznenadite**, dobijete dobre ocjene i **lipo me iznenadite**.*), dva primjera pogrešaka u izgovornom programu (*Nije potrebno da **čite, da čitate** sve.; Drago, ne **šut, ne šetaj** po razredu.*) te primjer u kojem se izmjenjuju komentar pogreške i ispravljanje (npr. *Donesi mi tu maketu, odnosno ne maketu nego plakat, ispričavam se, ne ni plakat nego poster.*). Iako je kod nastavnice *Kemije* uočeno više odstupanja nego primjerice u nastavnica *Matematike, Hrvatskog jezika* ili *Geografije*, ovaj je sat bio iznimno zanimljiv zbog načina na koji nastavnica predaje, ali i zbog dinamike i aktivnosti učenika, čime disfluentnost toliko ne dolazi do izražaja koliko bi možda kod nastavnika koji je monoton i čiji učenici ne sudjeluju u nastavi.

Kod predmetnih je nastavnika najučestalija govorna pogreška krnji infinitiv, a upotrijebljen je u 74 primjera (24%). Drugo mjesto pripada poštapalicama s 53 upotrebe (17%), nakon čega slijede stanke, duljenje vokala i prijelaz dočetnog *m* u *n* s redom 17, 16 i 10 primjera (5%, 5% i 3%). Ostalih je pogrešaka 145, što je 46%. Od ostalih su pogrešaka najčešće bile redukcija vokala, izbor pogrešne riječi, pogreške kongruencije, uporaba nestandardnog *šta*, ispadanje vokala. Općenito je vidljiv utjecaj dijalekta i to u većoj mjeri nego što je uočeno u nastavnica razredne nastave.

Slika 4: ***Omjer govornih pogrešaka predmetnih nastavnica***

7.2. Osvrt na rezultate istraživanja

Iako bi se nakon prvotne analize moglo pomisliti kako predavanja nastavnica obiluju govornim greškama, uzevši u obzir koliko je teško postići idealan govor, možemo zaključiti da to i nije zaista tako. Pišući o razlikama između razredne i predmetne nastave, važno je napomenuti kako nastavnice razredne nastave zbog svoje fluentnosti i kontrole govora uspješnije pobuđuju interes učenika za gradivom i sudjelovanjem u nastavi. Također bolje prilagođavaju sadržaj i rječnik onima koji ih slušaju. U nastavnica razredne nastave bolja je i neverbalna komunikacija, fokusiranost pogleda dok ujedno govore glasnije, razumljivije i opuštenije. Uspješnije prate reakcije učenika, razgovijetnije se izražavaju te vode više računa o tome koliko dugo govore. Govore različitim tempom, mijenjajući ujedno boju glasa, pa zbog toga češće dobivaju povratne informacije. I jedne i druge s učenicima većinom komuniciraju hrvatskim standardnim jezikom, uglavnom pravilno naglašavaju riječi te uspijevaju organizirati misli prije nego ih izgovore. Fluentnost ovisi i o nastavnoj jedinici, pa će tako nastavnici koji smatraju gradivo zanimljivim i koji imaju veći opseg znanja te oni koji su motiviraniji govoriti fluentnije, što je također primijećeno u istraživanju. Naravno, uspješnost komunikacije i govorenja ima dvosmjernu ulogu, pa tako i učenicima pripada važna uloga u tom procesu. Samo je u jednom primjeru nastavnica trećeg razreda bez prestanka govorila i

objašnjavala sama, a što je primjer frontalne nastave i neuspješne komunikacije. Razredna je nastava, očekivano, više bila usmjerena na spontani govor te na neprestanu interakciju između učenika i učitelja, dok je kod nekih nastavnika predmetne nastave, primjerice *Tehničke kulture*, govor bio više automatiziran.

Nakon istraživanja govora nastavnika razredne i predmetne nastave primijećeno je kako nastavnici tehničkih i društvenih znanosti mnogo više upotrebljavaju svoj organski idiom, odnosno općenito ga mnogo češće upotrebljavaju predmetne nastavnice. Te su nastavnice pitane zašto toliko govore *splitskim/sinjskim* govorom, na što su odgovorile kako djeca bolje prihvaćaju takav govor nego onaj koji je temeljen na normi jer on kod učenika nailazi na otpor. To je zbog toga jer djeca više prihvaćaju žargonizme i dijalektizme nego riječi koje pripadaju standardnom hrvatskom jeziku. Nastavnica *Matematike* kao primjer navodi nastavnu jedinicu u kojoj su učili kosinu, gdje učenici nisu znali što je to kosina, ali kad im je rekla *uzba/nizba* (uzbrdica/nizbrdica), djeca su automatski prepoznala o čemu je riječ. Upravo zbog toga nastavnici češće pribjegavaju svom idiomu, no naravno, time upadaju u zamku jer tada i sebe i učenike navikavaju na to da je u institucijama poput škole standardni jezik nepotreban i da ga ne trebaju učiti. Ovo možemo povezati s tezom Radoslava Katičića (1999: 114) koji tvrdi kako je u posljednje vrijeme normiranje standardnog jezika postalo nepopularno upravo zbog toga jer nastavnici materinskog jezika nailaze na revolt, ali činjenica jest da učenici bez poznavanja normi i gramatike hrvatskog jezika iste ne mogu ni razumjeti, a samim time ni svjesno ih se pridržavati.

Jednako tako, iako se smatralo kako će titula najfluentnijih nastavnica pripasti nastavnicama *Hrvatskog jezika*, pokazalo se kako to nije slučaj te su tako nastavnica *Geografije* i nastavnice razredne nastave koja je predavala drugom razredu imale najfluentniji govor, što je suprotno očekivanjima. Ovdje se mogu ubrojiti mimika, dinamika i geste, koje su kod ovih nastavnica bile vidljivo izražene. Najzastupljenije pogreške predmetnih nastavnica bila je uporaba upitne riječi, odnosno zamjenice *šta* umjesto *što*, prijelaz finalnog *m* u *n*, redukcija vokala, govor na organskom idiomu te uporaba pauza u govoru. Kod nastavnica razredne nastave najčešće su pogreške bile brzina govora, duljenje vokala i stanke u govoru. Krnji infinitiv i poštapalice bili su većinom podjednako zastupljeni. Uporaba je poštapalica bila različita, a u nekih se nastavnica istaknula njihova nejasna funkcija, nepovezanost s rečenicom te njihova bezrazložna uporaba te su kod takvih nastavnica poštapalice upućivale na odlike loših govornika i smanjivanje fluentnosti govora. Također, nastavnice su razredne nastave vrlo često koristile i umanjenice kako bi se lakše približili djeci. To nije bio slučaj kod nastavnika

predmetne nastave, osim u nastavnice *Geografije*. Naime, na njenom je satu uočen velik broj umanjenica. U procesu istraživanja kod nekih je nastavnica uočeno korištenje nelogičnih stanki, npr. *Pronaći ćete Donji Miholjac ako krenete / uzvodno od Drave; Ajmo, sada ovo pa / ćemo doći na / frazeme; Tko je od vas / vidio vodovod?; Nabrojite mi / ribe u tekućicama / i stajaćicama?* i slično. One su nastavnicama većinom služile kako bi dobile na vremenu ili kako bi odgodili rečenicu te, iako su u govoru bile nepotrebne, većinom nisu narušavale logičnost samih rečenica, pogotovo ako uzmemo u obzir da je kod nekih nastavnica u određenim dijelovima prevladavao spontani govor, pa je i razumljivo da se stanke ponekad pojave na nelogičnim mjestima. Prijelaz dočetnog *m* u *n* bio je mnogo češći kod nastavnica predmetne nastave, dok je duljenje bilo također podjednako kao poštapalice i krnji infinitiv. Često je bilo i duljenje vokala. Kod nastavnica je ono prvenstveno označavalo namjeru promišljanja o onome što će se sljedeće izreći. Tendencija nastavnica bilo je i umetanje, tj. dodavanje dodatnih dijelova u rečenicu i prekidanje, osobito pri zaboravljanju npr. *Imali smo jednoga, ovoga učenika… hmm, bivšeg učenika, koji je bio na Euroviziji.* Mogle su se uočiti i situacije u kojima bi nastavnice same primijetile odstupanje od planiranog oblikovanja ili odstupanje od sadržaja govorne obavijesti i u tim bi situacijama redovito prekinuli svoj iskaz, započevši time proces ispravljanja. Istraživanje ovakvih govornih grešaka pokazalo je kako su nastavnice većinom griješile ako je njihov izričaj potencijalno dvosmislen te ako su nedovoljno sofisticirane ili informirane. Ipak, većinom su vodile račun o tome kako će ispraviti odstupanja u svom govoru gdje bi uglavnom koristile trenutno samoispravljanje, dok je novo započinjanje rečenice bilo vrlo rijetko. Ponekad bi samo ispravile ono što su pogriješile, a ponekad bi koristile nove elemente i nove riječi u svom izričaju. No, većinom su sve nastavnice koristile slične obrasce u procesu samoispravljanja. Osim toga, očekivano je bilo i da će u velikoj mjeri fluentnost narušavati zastupljenost organskog idioma u govoru, što se pokazalo točnim, samo što je to ponovno bilo češće u predmetnih nastavnika nego u razrednih, a što se u konačnici razlikuje od temeljne pretpostavke prema kojoj će razredne nastavnice biti manje fluentne. Ipak, organski je idiom vrlo teško izbjeći, ali bi se unatoč tome trebalo težiti idealnom govoru, a to je upravo govor na standardnom hrvatskom jeziku. Nastavnice, unatoč greškama, ostavljaju dojam da poznaju sadržaj onoga što tumače i uspijevaju postići koherentnost. Također, bilo bi vrlo zanimljivo provesti istraživanje u kojem bi se analizirao govor muških i ženskih profesora.

8. ZAKLJUČAK

Retorika je vještina koja je, koliko god stara, još uvijek poprilično nova, što ujedno pokazuje kako su temelji retorike ostali isti uz nadogradnju koje nosi suvremeno doba. U današnjem svijetu retorika je sinonim za jedno od najvrjednijih instrumenata koje služi za postizanje ciljeva u govorništvu te je možemo promatrati unutar različitih sfera od kojih je jedna i školstvo. Unatoč tome, više je no očito kako ta svijest o jezičnom izrazu još uvijek nije pronašla ono mjesto koje joj zaista i pripada, pogotovo u odgojno-obrazovnom procesu gdje je smatramo jednom od osnovnih alata. Kako čovjek nije idealno biće, on vrlo teško postiže i status idealnog govornika, osobito ako u obzir uzmemo kako se i profesionalnim govornicima vrlo često potkradu različite vrste govornih pogrešaka. Ipak, ideal u govoru je nešto čemu bi svi trebali težiti, osobito profesori jer je njihova uloga informirati, obrazovati i odgajati učenike. Istraživanje fluentnosti nastavnika u osnovnoj školi zorno prikazuje koliko se i u jednoj takvoj ustanovi zanemaruje razvijanje osjećaja o potrebi i svijest jezičnog izraza i odstupa od standarda i norme. Iako istraživanje u globalu nije pokazalo narušavanje fluentnosti u velikoj mjeri, dvije su se nastavnice razredne nastave istaknule kada je riječ o govornim pogreškama i odstupanjima. Imale su i drugih većih pogrešaka poput nepravilnog naglašavanja, brzine u govoru i slično. Iako je uzorak od deset nastavnica nedovoljan za jednu ovako opsežnu temu, svakako se može zaključiti kako su određene vrste grešaka poput poštapalica, krnjeg infinitiva, prenaglašavanja i slično najučestalije te se javljaju kod svih nastavnica bez iznimke. Dakako, usvajanje komunikacijskih sposobnosti i vještina iziskuje puno vremena i truda, ali pitanje je koliko su nastavnici u osnovnim školama, ali i općenito, spremni raditi na vlastitoj govornoj izvedbi. Sve navedene disfluentnosti u radu pokazuju koliko je zapravo složen proces proizvodnje govora, pa ne treba sumnjati u činjenicu kako je govor ono fundamentalno u našim životima, a svojom kompleksnošću i danas ostavlja dovoljno prostora za daljnja istraživanja.

9. LITERATURA

1. Ajduković M., Žižak. A., Vizek Vidović, V. (2014). *Interpersonalna komunikacija u profesionalnom kontekstu*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.

2. Andrijolić, A. (2016). *Diferencijalna dijagnostika poremećaja tečnosti govora*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.

3. Aristotel. (2008). *Retorika*. Podgorica: ITP UNIREKS.

4. Badurina, L. (2001). *Hrvatski jezik kao jezik javne komunikacije*. Dometi: znanstvenokulturna smotra, 11, 57-62.

5. Badurina, L. i Matešić, M. (2013). Poštapalice pod povećalom: o jednoj posebnoj vrsti diskursnih oznaka. U: Turbić-Hadžagić, A. (ur.). *Tuzla. Grad na zrnu soli.* Tuzla: JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog nasljeđa Tuzlanskog kantona, 9-24.

6. Beker, M. (1997). *Kratka povijest antičke retorike*. Zagreb: ArTresor.

7. Čerepinko D. (2012) *Komunikologija: Kratki pregled najvažnijih teorija, pojmova i principa.* Varaždin: Veleučilište u Varaždinu.

8. Đorđević, J. (2015). *Govorna spretnost profesionalnih i neprofesionalnih govornika na hrvatskim televizijama*. Diplomski rad. Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet.

9. Erdeljac, V. i Horga, D (2006). Govorne greške profesionalnih i neprofesionalnih govornika. U: Granić, J. (ur.). *Jezik i medij – jedan jezik: više svjetova*. 215-222.

10. Gazdić-Alerić, T. (2009). *Stilska obilježja političkoga govora*. Doktorska disertacija. Zagreb: T. Gazdić-Alerić.

11. Granić, J. (2003). Idealne govorne izvedbe – idealni govornici i idealni slušatelji. *Govor, Vol. 20 No. 1-2.* 99-106

12. Guberina, P. (1967). *Zvuk i pokret u jeziku.* Zagreb: Zavod za fonetiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu

13. Horga, D. (1994). Tečnost govora u elektroničkim medijima. *Govor XI, 2,* 15-22.

14. Horga. D. i Liker, M. (2016). *Artikulacijska fonetika: anatomija i fiziologija izgovora*. Zagreb: Ibis grafika.

15. Horga, D. i Požgaj Hadži, V. (2012). (Dis)fluentnost i proizvodnja govora. *Slavistična revija, letnik, 4*, 621-637.

16. Jovanović-Simić, N. i sur. (2017). *Govor i glas*. Univerzitet u Istočnom Sarajevu: Medicinski fakultet Foča

17. Jurković Z. (2012). *Važnost komunikacije u funkcioniranju organizacije*. Stručni rad. *Ekonomski vjesnik: Review of Contemporary Entrepreneurship, Business, and Economic Issues*, 25/2, 387-399.

18. Kalpačina, I. (2016). *Ka jezgru riječi i slike*. Pljevlja: Narodna biblioteka Stevan Samardžić

19. Katičić, R. (1999). Normiranje književnoga jezika kao lingvistički zadatak. *Časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika, 11/1,* 1-9.

20. Kišiček, G. i Stanković, D. (2014). *Retorika i društvo*. Zagreb: Naklada Slap.

21. Kovač, M. M. i Matić, D. (2010). Načini ponovnog započinjanja izričaja. *Fluminensia, 2,* 137-144.

22. Kovač, M. M. i Horga, D. (2011). Ponavljanja kao oblik govorne disfluentnosti. *Linguistica Copernicana, 1 (5),* 246-267.

23. Kurtić, E. i Aljukić, B. (2013). Poštapalice u razgovornom bosanskom jeziku: pozicijska obilježja i funkcija poštapalica u konstrukcijskim komunikacijskim jedinicama. *Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 39/2,* 509-526.

24. Lajtman, K. (2020). *Disfluentnosti u govoru starijih govornika*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.

25. Landripet, T. (2017). Strah i trema u javnom govoru (analiza i vježbe za smanjivanje straha i treme). Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.

26. Levelt, W. J. M. (1999). Models of word production. *Trends in Cognitive Sciences, 3/6.* 223-232.

27. Matošić, J. (1941). *Nauka o govorništvu i antologija svjetskih govornika-od Demostena i Cicerona do Hitlera i Mussolinija*. Zagreb: Danica.

28. Pintarić, Neda (2002). *Pragmemi u komunikaciji*. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

29. Prgomet. E. (2019). *Retorika – umijeće persuazije*. Diplomski rad. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku

30. Rodriguez, L. J., Torres I., Varona A. (2001). Annotation and analysis of disfluencies in a spontaneous speech corpus in Spanish. *Disfluency in Spontaneous Speech, An ISCATutorial and research workshop,* 1 – 4.

31. Sardelić, S., Brestovci, B., Heđever, M. (2001). Karakteristične razlike između mucanja i drugih poremećaja fluentnosti govora. *Govor, 18,* 45-60.

32. Škarić. I. (1986). Određenje govora. *Govor 3/2,* 3-16.

33. Škarić, I. (1988). *U potrazi za izgubljenim govorom.* Zagreb: Školska knjiga.

34. Škarić, I. (1991). Fonetika hrvatskoga književnog jezika. U: R. Katičić (ur.). *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti: Globus, 61-377.

35. Škarić, I. (2000). *Temeljci suvremenog govorništva*. Zagreb: Školska knjiga

36. Španjol Marković, M. (2008). *Moć uvjeravanja: Govorništvo za menadžere (i one koji to žele postati).* Zagreb: Profil International d.o.o.

37. Štajminger, I. (2017). *Analiza i usporedba retorike Zorana Milanovića i Andreja Plenkovića u predizbornoj kampanji 2016*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.

38. Watanabe, M. i Rose, R. (2012). Pausology and hesitation phenomena in second language acquisition. U: Robinson, P. (ur.). *The Routledge encyclopedia of second language acquisition*. London: Routledge, 480-483.

INTERNETSKI IZVORI

Tena Žganec 2019. Kako biti govorno elegantan? Dostupno na: https://umjetnost-komunikacije.hr/2019/01/11/kako-biti-govorno-elegantan/, pristupljeno lipanj 2021.

Branko Zorić. Retorika - umijeće vođenja duše. Dostupno na: https://nova-akropola.com/filozofija-i-psihologija/filozofija/retorika-umijece-vodenja-duse/, pristupljeno lipanj 2021.

Katherine Docimo i Kristy Littlehale. Retorički trokut: etos, patos, logos. Dostupno na: https://www.storyboardthat.com/hr/articles/e/etos-patos-logos, pristupljeno lipanj 2021.

Ana Ribarić Gruber. Govorništvo. Dostupno na: http://www.infotrend.hr/clanak/2012/12/govornistvo,76,995.html, pristupljeno kolovoz 2021.

Richard Feloni 2015. Here's a breakdown of the speech that won the 2015 World Championship of Public Speaking. Dostupno na: https://www.businessinsider.com/toastmasters-public-speaking-champion-mohammed-qahtani-2015-9, pristupljeno kolovoz 2021.

Anamarija Garašić 2015. Najbolji govornik na svijetu otkrio 5 savjeta za dobar javni nastup. Dostupno na: https://www.womeninadria.com/5-savjeta-za-dobar-javni-nastup-najboljeg-govornika-na-svijetu/, pristupljeno kolovoz 2021).

Boris Teodosijević 2016. *Uvod u javni nastup*. Dostupno na: https://teodosijevic.com/uvod-u-javni-nastup/, pristupljeno kolovoz 2021.

GOVORNA FLUENTNOST NASTAVNIKA U OSNOVNOJ ŠKOLI

SAŽETAK

U ovom se radu istražuje distribucija različitih govornih pogrešaka u okviru fluentnosti nastavnika u osnovnoj školi. Praćeni su nastavni sati deset nastavnika razredne i predmetne nastave iz različitih predmeta, nakon čega je uslijedila detaljna analiza na temelju snimljenih zvučnih zapisa. Polazna je pretpostavka bila kako će više griješiti nastavnici razredne nastave, što je i pokazano te kako će najčešće govorne pogreške biti poštapalice, što je također bio slučaj u apsolutnoj većini. Rad je bio usmjeren na proučavanje i ostvarivanje govora te koliko se on približava idealu, a u sklopu toga istraženi su figurativnost izraza, uporaba standardnog jezika te ostvaraj vrednota u govornom jeziku. Rezultati pojedinih dijelova istraživanja prikazani su grafovima. Ono što je nedvojbeno jest činjenica kako nastavnici zasigurno imaju manje vidljive tragove organskih idioma nego ostali pojedinci koji nastoje govoriti standardno, iako su dvije nastavnice razredne nastave predavale isključivo upotrebljavajući svoj organski idiom. Upravo zbog toga važno je naglasiti nužnost školovanja ne samo profesora, već i ostalih govornika i to u svim ortoepskim slojevima. Ujedno, važno je napomenuti kako je istraživanje usmjereno na nastavnike samo jedne osnovne škole, a buduća bi istraživanja mogla odgonetnuti vrijede li ovi zaključci općenito i za sve osnovnoškolske nastavnike. Osim s istraživačkim dijelom, čitatelj rada upoznaje se i s poviješću i razvojem retorike, načinima nastanka govorne proizvodnje te fluentnošću, disfluentnošću i pogreškama u govoru.

Ključne riječi: govorna proizvodnja, fluentnost, disfluentnost, osnovna škola, govorne pogreške, idealni govor

SPEECH FLUENCY OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS

SUMMARY

This paper is based on the research of the distribution of different speech errors within the fluency of primary school teachers. The teaching sessions of ten different primary school class teachers and subject teachers were monitored and followed by a detailed analysis based on the audio recordings. The initial assumption was that the primary school class teachers would make more mistakes, which was proved, and that the most common speech mistakes would be the fillers, which was also the case in the absolute majority. The work was focused on the study and realization of speech and how close it is to the ideal, and the figurativeness of expressions, the use of standard language and the realization of values in spoken language were explored. The results of individual parts of the research are shown in graphs. There is no doubt that teachers certainly have less visible traces of organic idioms than the other individuals trying to speak standard language, although two teachers exclusively used their organic idiom. This emphasizes the necessity of speech education not only for teachers but also for other speakers in all orthoepic aspects. This research included the teachers of only one primary school, and the future research could determine whether these conclusions apply to all primary school teachers in general. Besides the research part, the reader is introduced to the history and development of rhetorics, how speech production originates, fluency, disfluency and speech errors.

Keywords: speech production, fluency, disfluency, primary school, speech errors, ideal speech

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja JOSIPA GALIĆ, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice HRVATSKOG JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI I POVIJESTI UMJETNOSTI, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 8. rujna 2021.

Potpis J. Galić

Obrazac I.P.

Izjava o pohrani završnog/diplomskog rada (podcrtajte odgovarajuće) u Digitalni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu

Student/ica: JOSIPA GALIĆ

Naslov rada: GOVORNA FLUENTNOST NASTAVNIKA U OSNOVNOJ ŠKOLI

Znanstveno područje: HUMANISTIČKE ZNANOSTI

Znanstveno polje: FILOLOGIJA

Vrsta rada: DIPLOMSKI RAD

Mentor/ica rada:

dr. sc. ANITA RUNJIĆ-STOILOVA, IZV. prof.

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Komentor/ica rada:

dr. sc. ANITA RUNJIĆ-STOILOVA, IZV. prof.

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Članovi povjerenstva:

dr. sc. ENI BUYLEBAŠIĆ, dr. sc. KATARINA LOZIĆ KNEŽOVIĆ, IZV. prof.

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog/diplomskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju,* NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

a) rad u otvorenom pristupu
b) rad dostupan studentima i djelatnicima FFST
c) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).
(zaokružite odgovarajuće)
U slučaju potrebe (dodatnog) ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Mjesto, nadnevak: Split, 13. rujna 2021.

Potpis studenta/studentice: J. Galić